

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa

- koottuja havaintoja vuodelta 2019

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa

- koottuja havaintoja vuodelta 2019

Koonnut: Emmi Kupiainen
Taitto: Joonas Tupala

IOK julkaisu 1/2021:
ISSN 2670-1944
ISBN 978-952-7117-40-8

Ihmisoikeuskeskuksen julkaisu 1/2021
<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut/>
© Ihmisoikeuskeskus
2021 Helsinki

Julkaisun esittely	6
Julkaisussa esiintyvät viranomaiset	8
Ylimmät laillisuusvalvojat ja kansallinen ihmisoikeusinstituutio	8
Valtioneuvoston oikeuskansleri	8
Eduskunnan oikeusasiamies	9
Ihmisoikeuskeskus	10
Ihmisoikeusvaltuuskunta	10
Erityisvaltuutetut	11
Lapsiasiavaltuutettu	11
Tasa-arvovaltuutettu	12
Tiedusteluvalvontavaltuutettu	12
Tietosuojavaltuutettu	13
Yhdenvertaisuusvaltuutettu	13
Muut viranomaiset	14
Aluehallintovirasto	14
Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta	15
Lainsäädännön arviointineuvosto	15
Suunnitteilla olevat viranomaiset	16
Vanhusasiavaltuutettu	16
Naisiin kohdistuvan väkivallan raportoiija	16
Huomioita ja haasteita perusoikeuksittain	17
1 Yhdenvertaisuus	17
Lapsen etu ja lasten yhdenvertaisuus	17
Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä	18
Syrjintä etnisyyden perusteella	18
Syrjintä työelämässä	19
Vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen	20
Verenluovutuskieltojen yhdenvertaisuus	22
Vihapuhe ja viharikokset	22
Yhdenvertaisuus digitaalisissa palveluissa	23
Yhdenvertaisuus hedelmöityshoidoissa	23
Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo urheilussa	24
Yhdenvertaisuus alue- ja paikallistasolla	24
2 Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen	25
Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeudet	25
Laitoshoidossa asuvien henkilöiden itsemääräämisoikeus	26
Lapsen oikeudet kansainvälisessä sodankäynnissä	26
Lapsiin kohdistuva väkivalta ja syrjintä	27
Naisiin kohdistuva väkivalta	28

Rajoitustoimet ja voimakeinot terveydenhuollossa	29
Vankien ja tutkintavankien oikeudet	30
3 Yksityiselämän suoja	31
Ikääntyneiden oikeus yksityisyyteen	31
Lapsen oikeus yksityisyyteen	31
Vankien oikeus yksityisyyteen	32
Yksityisyyden suojaaminen viranomaisten toimitiloissa ja menettelytavoissa	32
Yksityisyys ja tiedusteluviranomaisten toiminta	33
4 Uskonnon ja omantunnon vapaus	34
Uskonnonvapaus koulutuksessa	34
5 Sananvapaus ja julkisuus	35
Sananvapauden ja yksityisyydensuojan punninta	35
6 Kokoon-tumis- ja yhdistymisvapaus	37
Mielenosoitukset ja valitusoikeus	37
Yhdistyksen toiminnan kieltäminen	37
7 Vaali- ja osallistumisoikeudet	38
Lapsen osallistumisoikeudet yhteiskunnassa	38
Äänestysmahdollisuuden varmistaminen	38
8 Sivistykselliset oikeudet	39
Lapsen oikeus maksuttomaan perusopetukseen	39
Lapsen oikeus turvalliseen perusopetukseen	40
Perus- ja ihmisoikeudet viranomaistoiminnassa	40
9 Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin	41
Kielellisten oikeuksien turvaaminen	41
Lapsen kielelliset oikeudet	41
10 Alkuperäiskansojen oikeudet	42
Saamelaisten kielellinen yhdenvertaisuus	42
Saamenkielinen opetus	43
Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio	43
11 Oikeus työhön ja elinkeinovapaus	44
Työperäinen hyväksikäyttö	44
Puutteet työehdoissa	44
12 Oikeus sosiaaliturvaan	45
Ihmiskaupan uhrin oikeus sosiaaliturvaan	45
Ikääntyneiden oikeus sosiaaliturvaan sekä sosiaali- ja terveystalviin	45
Kelan toiminta sosiaaliturvan toteutumisessa	46
Lapsiköyhyys	47
Lapsiperheiden palvelurakenteet	47
Lapsen ja vanhempien oikeudet erotilanteissa ja perhevapaiden aikana	47
Lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut	48
Puutteet lastensuojelussa ja sen jälkihoidossa	48
Sukuelinten silpominen	49

Terveyspalveluissa esiintyviä puutteita	50
Vammaisten henkilöiden oikeus sosiaaliturvaan sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin	50
13 Vastuu ympäristöstä	51
Ympäristölupa-asiat	51
14 Oikeusturva	52
Ikääntyneiden oikeusturva	52
Lapsen oikeusturvakeinot	52
Oikeuslaitosten toiminnassa esiintyvät puutteet	53
Perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittäminen	53
Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien henkilöiden oikeusturva	54
Vammaisten henkilöiden oikeusturva	54
Tullin ja rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden oikeusturva	55
Resurssipula perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen esteenä	55
Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi	56
Kansainvälisten sopimusvalvontaelinten ratkaisuja ja suosituksia Suomelle	57
Euroopan neuvosto (EN)	57
Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT)	57
Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea (ESRC)	58
Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (GRETA)	59
Euroopan neuvoston naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO)	59
Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI)	59
Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoa-antava komitea	60
Yhdistyneet kansakunnat (YK)	60

Julkaisun esittely

Ihmisoikeuskeskus (IOK) on koonnut tähän julkaisuun perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista valvovien ja edistävien itsenäisten ja riippumattomien toimijoiden (ns. PIO-valvojat) havaintoja. Havainnot koskevat puutteita ja ongelmia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa. Mukaan on otettu myös joitakin ratkaisuja korkeimmista oikeuksista ja yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta. Tiedot on kerätty pääasiassa vuoden 2019 vuosi- ja toimintakertomuksista sekä verkkotiedotteista. Useimmat huomiot ovat edelleen ajankohtaisia. Joissakin tapauksissa mukaan on otettu tietoa myös vuodelta 2020, kun asiassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vuoden 2020 tietoja ei ole kuitenkaan sisällytetty koosteeseen systemaattisesti.

Julkaisussa painottuvat Ihmisoikeuskeskuksen yleisessä perus- ja ihmisoikeuksien seurannassa tällä hetkellä mukana olevat aihealueet ja oikeudet. Koosteen tarkoituksena on ensisijaisesti tukea keskuksen seurantatyön kehittämistä. Se ei ole kattava esitys kaikista valvonnassa tehdyistä havainnoista koskien perus- ja ihmisoikeuksia. Koosteen valmistelussa ei ole kuultu ko. valvojia, ja tiivistelmät ovat pääasiassa Ihmisoikeuskeskuksen tähän julkaisuun tekemiä. Lisätietoja julkaisussa mainituista tapauksista ja esimerkeistä saa asianomaisen toimijan omilta verkkosivuilta, kertomuksista tai hakemalla tietoa niiden ratkaisutietokannoista tietopyyntöinä.

Julkaisuun valitut teemat ovat perustuslain pykäläien mukaisessa järjestyksessä ja niiden alakohdat aakkosjärjestyksessä.

Ihmisoikeuskeskus julkaisi ensimmäisen vastaavan koosteen valvojien havainnoista vuonna 2020.¹ Jatkossa PIO-valvojien huomiot sisällytetään soveltuvin osin Ihmisoikeuskeskuksen omaan seurantaan ja raportointiin.

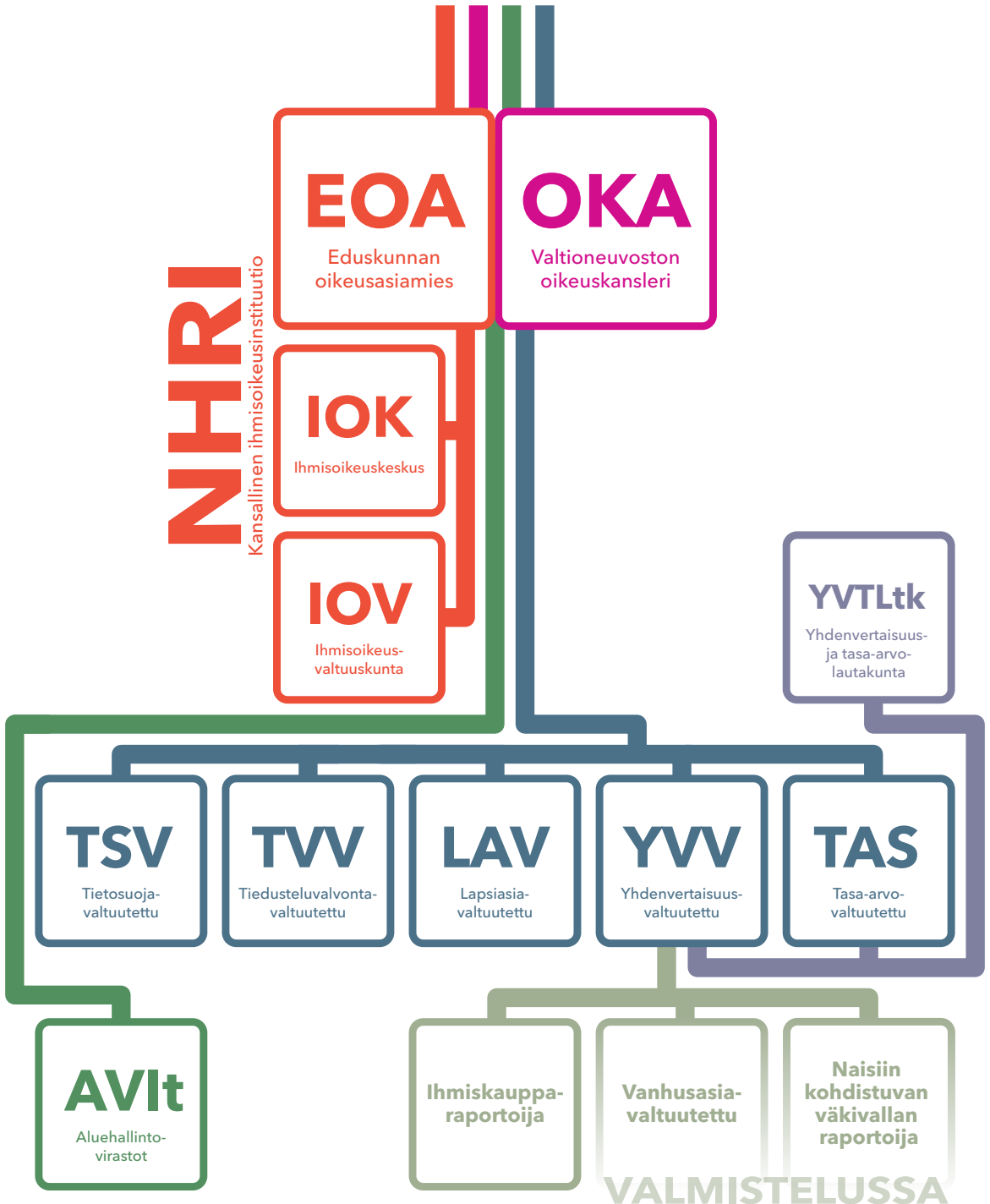
Viranomaiset ja tuomioistuimet, joiden esiin nostamia ongelmia julkaisussa on tarkasteltu ovat:

AOA	Eduskunnan apulaisoikeusasiamies
AVI	Aluehallintovirasto
EOA	Eduskunnan oikeusasiamies
IOK	Ihmisoikeuskeskus
IOV	Ihmisoikeusvaltuuskunta
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
LAN	Lainsäädännön arviointineuvosto
LAV	Lapsiasiavaltuutettu
OKA	Valtioneuvoston oikeuskansleri
TAS	Tasa-arvovaltuutettu
TVV	Tiedusteluvalvontavaltuutettu
YVTItk	Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta
YVV	Yhdenvertaisuusvaltuutettu

---

¹ Ihmisoikeuskeskus, Perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen Suomessa – koottuja havaintoja, Ihmisoikeuskeskuksen julkaisu 2/2020 (2020) https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/9108033/PIO_havaintoja_+IOK+2-2020.pdf

Perus- ja ihmisoikeustoimijoita

Julkaisussa esiintyvät viranomaiset

Ylimmät laillisuusvalvojat ja kansallinen ihmisoikeusinstituutio

Valtioneuvoston oikeuskansleri

Valtioneuvoston oikeuskanslerin² toiminnasta säädetään perustuslain 108 §:ssä.³ Oikeuskanslerin, apulaisoikeuskanslerin ja oikeuskanslerinviraston toiminta perustuu lisäksi lakiin valtioneuvoston oikeuskanslerista⁴, valtioneuvoston asetukseen oikeuskanslerinvirastosta⁵ ja oikeuskanslerin työjärjestykseen⁶. Oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen työnjaosta säädetään laissa valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien

jaosta (työnjakolaki)⁷, jota ollaan tällä hetkellä uudistamassa⁸. Oikeuskansleri toimii hallinnollisesti valtioneuvoston yhteydessä, mutta ei ole osa sitä.⁹

Oikeuskansleri on eduskunnan oikeusasiamiehen ohella ylin laillisuusvalvoja. Perustuslain mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatoimien lainmukaisuutta ja valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeuskanslerilla on myös asianajajien valvontaan liittyviä tehtäviä. Oikeuskansleri valvoo perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tehtävänsä hoitaessaan. Työnjakolain mukaan oikeuskansleri on vapautettu velvollisuudesta valvoa puolustusvoimia,

2 Valtioneuvoston oikeuskanslerin verkkosivut <https://www.okv.fi/fi/>

3 Suomen perustuslaki 11.6.1999/731 (11.6.1999), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L10P109>, 108 §.

4 Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista 25.2.2000/193 (2000) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000193>.

5 Valtioneuvoston asetus oikeuskanslerinvirastosta 1.3.2000/253 (2000) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000253>.

6 Oikeuskanslerin työjärjestys (2007) http://www.okv.fi/media/uploads/talousasiakirjat/oikeuskanslerinviraston_ty%C3%B6j%C3%A4rjestys.pdf.

7 Laki valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta 21.12.1990/1224 (1990) (työnjakolaki) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901224>.

8 Oikeusministeriö, Ylimpien laillisuusvalvojien tehtävien jaon selvittäminen ja arviointi; työryhmä, OMO44:00/2018 säädösvalmistelu <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM044:00/2018#lainvalmistelu>.

9 Oikeusministeriö, Selvitys perus- ja ihmisoikeustoimijoista, Selvityksiä ja ohjeita 35/2015 (2015) (OM:n selvitys), https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76601/selvitys_perus-ja_ihmisoik_toimijoista_82_s.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 15.

rajavartiolaitoksia, rauhanturvaamishenkilöstöä, vankiloita ja muita laitoksia, joihin henkilö on otettu vastoin tahtoaan sekä erilaisia vapautenriistoja.¹⁰

Lisäksi oikeuskanslerin on pyydettyäessä annettava tietoja ja lausuntoja oikeudellisista kysymyksistä presidentille, valtioneuvostolle ja ministeriöille. Oikeuskansleri valvoo valtioneuvostoa ja tasavallan presidenttiä olemalla läsnä valtioneuvoston yleisistunnoissa ja tasavallan presidentin esittelyissä.¹¹ Oikeuskanslerin tulee antaa vuosittain kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan eduskunnalle ja valtioneuvostolle.¹² Oikeuskansleri tutkii viranomaisten toiminnan lainmukaisuutta kanteluiden kautta tai omasta aloitteestaan, sekä tekee tarkastuksia ja antaa lausuntoja. Toimenpiteinään oikeuskansleri voi antaa huomautuksia tai oikaisuja ja määrätä poliisi- tai esitutkinnan.

Eduskunnan oikeusasiamies

Eduskunnan oikeusasiamiehen¹³ tehtävistä säädetään perustuslain 109 §:ssä. Oikeusasiamiehen toiminnasta säädetään lisäksi myös laissa eduskunnan oikeusasiamiehestä¹⁴, eduskunnan oikeusasiamiehen johtosäännösstä¹⁵ ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian työjärjestyksessä. Oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin työnjaosta säädetään työnjakolaissa.¹⁶ Oikeusasiamiehen kanslia toimii hallinnollisesti

eduskunnan yhteydessä, mutta ei ole osa sitä.¹⁷ Oikeusasiamies on oikeuskanslerin ohella ylin laillisuusvalvoja.

Perustuslain mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Perustuslaki velvoittaa oikeusasiamiehen antamaan joka vuodelta kertomuksen toiminnastaan, lainkäytön tilasta sekä lainsäädännössä havaitsemistaan puutteista eduskunnalle.¹⁸ Työnjakolain mukaan oikeusasiamiehellä on velvollisuus valvoa niitä toimijoita, joiden valvomisesta oikeuskansleri on vapautettu.¹⁹

Oikeusasiamies on toiminut YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen kansallisena valvontaelimenä vuodesta 2014 lukien.²⁰ Oikeusasiamies valvoo painopistealueenaan lasten oikeuksien toteutumista.²¹ Lisäksi oikeusasiamies valvoo ikääntyneiden oikeuksien toteutumista. Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan keskeisiä toimimuotoja ovat kanteluiden ja omien aloitteiden käsittely ja tarkastusten suorittaminen. Oikeusasiamies voi antaa huomautuksia, käsityksiä ja esityksiä, tuoda päätöksensä viranomaisen tietoon, määrätä esitutkinnan ja nostaa virkasyytteen.²²

---

10 Työnjakolaki (n 7), 1 §.

11 Perustuslaki (n 3), 111 §.

12 Perustuslaki (n 3), 108 §; Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista (n 4), 1 §.

13 Eduskunnan oikeusasiamiehen verkkosivut <https://www.oikeusasiamies.fi/fi>.

14 Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä 14.3.2002/197 (2002), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020197?search%5Btype%5D=piika&search%5Bpika%5D=laki%20eduskunnan%20oikeusasiamiehest%C3%A4>.

15 Eduskunnan oikeusasiamiehen johtosääntö 209/2002 (2002) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020209>.

16 Työnjakolaki (n 7).

17 OM:n selvitys (n 9), 17-19.

18 Perustuslaki (n 3), 109 §.

19 Työnjakolaki (n 7), 1 §.

20 Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä (n 14), 1 a luku.

21 Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen Hallitusmuodon ja muiden perustuslakien muuttamisesta kahden apulaisoikeusasiamiehen järjestelmään siirtymiseksi HE 129/1997 vp (1997) <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+129/1997>; Perustuslakivaliokunnan mietintö 5/1997 vp (1997) https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/pevm_5+1997.pdf.

22 OM:n selvitys (n 9), 17-19.

Eduskunnan oikeusasiamies muodostaa yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen ja Ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa Suomen kansallisen ihmisoikeusinstituution, jonka tehtävänä on edistää ja turvata ihmisoikeuksia.²³ Suomen kansalliselle ihmisoikeusinstituutiolle on osoitettu yhteinen lakisääteinen tehtävä edistää, suojella ja seurata YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleis-sopimuksen²⁴ täytäntöönpanoa.²⁵

Ihmisoikeuskeskus

Ihmisoikeuskeskuksen²⁶ tehtävistä säädetään laissa eduskunnan oikeusasiamiehestä.²⁷ Ihmisoikeuskeskus on itsenäinen ja riippumaton toimija. Hallinnollisesti Ihmisoikeuskeskus toimii eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä.

Ihmisoikeuskeskuksen tehtävänä on edistää ja seurata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista ja lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Tehtäviin kuuluu muun muassa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvän tiedotuksen, koulutuksen, kasvatuksen ja tutkimuksen edistämistä, selvitysten laatiminen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta, aloitteiden tekeminen, sekä lausuntojen antaminen perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi ja toteuttamiseksi. Ihmisoikeuskeskus seuraa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten noudattamista Suomessa, kansainvälisten valvontaelinten Suomea koskevien suositusten ja päätelmien toimeenpanoa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja

muiden kansainvälisten sopimusvalvontaelinten tuomioiden ja muiden ratkaisujen täytäntöönpanoa. Ihmisoikeuskeskus osallistuu perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseen ja turvaamiseen liittyvään eurooppalaiseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Ihmisoikeuskeskus ei käsittele kanteluja tai muita yksittäistapauksia.²⁸

Ihmisoikeuskeskus edistää, suojelee ja seuraa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa erityistehtävään yhdessä eduskunnan oikeusasiamiehen ja ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa.²⁹ Lisäksi Ihmisoikeuskeskus seuraa ja edistää painopistealueenaan ikääntyvien oikeuksia yhteistyössä oikeusasiamiehen kanssa.³⁰

Ihmisoikeusvaltuuskunta

Ihmisoikeusvaltuuskunnan³¹ tehtävistä säädetään laissa eduskunnan oikeusasiamiehestä.³² Ihmisoikeusvaltuuskunta on Ihmisoikeuskeskuksen kansallinen yhteistyöelin, jonka puheenjohtajana toimii Ihmisoikeuskeskuksen johtaja. Ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsenenä on 20-40 ihmisoikeusalan asiantuntijaa Suomesta. Eduskunnan oikeusasiamies asettaa valtuuskunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan.³³ Erityisvaltuutetut ja saamelaiskäräjät ovat jäsenenä viran puolesta.³⁴

23 Ihmisoikeuskeskus (IOK), Kansallinen ihmisoikeusinstituutio (NHRI) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/kansallinen-ihmisoikeusinstituut/>.

24 Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016 (2016) https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2.

25 IOK, Vammaisten henkilöiden oikeudet, <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vammaisten-henkiloiden-oikeudet/>.

26 IOK:n verkkosivut <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/>.

27 Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä (n 14), 3 a luku.

28 IOK, Tietoa meistä - Ihmisoikeuskeskus, <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/ihmisoikeuskeskus/>.

29 Ibid.

30 IOK, Vanhusten oikeudet <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/vanhusten-oikeudet/>.

31 IOK, Tietoa meistä - Ihmisoikeusvaltuuskunta <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/tietoa-meista/ihmisoikeusvaltuuskunta/>.

32 Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä (n 14), 3 a luku 19 e §.

33 Ibid, 3 a luku 19 e §.

34 Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain muuttamisesta 205/2010 vp (2010) https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_205+2010.pdf, 26-27.

Valtuuskunta edistää eri toimijoiden välistä tiedonkulkua ja käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä ihmisoikeuskysymyksiä. Ihmisoikeusvaltuuskunta toimii perus- ja ihmisoikeusalan toimijoiden kansallisena yhteistyöelimenä. Ihmisoikeusvaltuuskunta edistää, suojelee ja seuraa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanoa yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen ja eduskunnan oikeusasiamiehen kanssa. Sillä on tehtävään liittyvä pysyvä jaosto. Ihmisoikeusvaltuuskunta hyväksyy vuosittain Ihmisoikeuskeskuksen toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen.³⁵

---

35 Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä (n 14), 3 a luku 19 e §, 3 b luku 19 f §; IOK, Tietoa meistä - Ihmisoikeusvaltuuskunta (n 31).

Erityisvaltuutetut

Lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutetun³⁶ tehtävistä säädetään laissa lapsiasiavaltuutetusta³⁷. Lapsiasiavaltuutetun kelpoisuusvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksessa lapsiasiavaltuutetusta.³⁸ Lapsiasiavaltuutettu on oikeusministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen ja riippumaton toimija, jonka tehtävänä on varmistaa lasten aseman ja oikeuksien huomioon ottaminen lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Lapsiasiavaltuutetusta annetun lain mukaan lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista ja seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita, seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa ja arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin, sekä kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa aloittein, neuvoin ja ohjein.

Lapsiasiavaltuutetun tulee lisäksi pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekoon, kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille sekä välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten kanssa työskenteleville, viranomaisille ja muulle väestölle. Lapsiasiavaltuutetun tulee edistää YK:n yleiskokouksen hyväksymän lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen³⁹ toteutumista.⁴⁰ Lapsiasiavaltuutettu ei käsittele yksittäisiä kanteluita. Lapsiasiavaltuutetun on

---

36 Lapsiasiavaltuutetun verkkosivut <https://lapsiasia.fi/etusivu>.

37 Laki lapsiasiavaltuutetusta 21.12.2004/1221 (2004) <https://finlex.fi/fi/laki/ajanta-sa/2004/20041221>.

38 Valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta 274/2005 (2005) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050274>.

39 Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991 (1991) https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2.

40 Laki lapsiasiavaltuutetusta (n 37), 1 § ja 2 §.

annettava valtioneuvostolle vuosittain ja eduskunnalle kerran neljässä vuodessa kertomus toimialtaan.⁴¹

Tasa-arvovaltuutettu

Tasa-arvovaltuutetun⁴² toiminnasta säädetään tasa-arvolaisissa⁴³ ja laissa tasa-arvovaltuutetusta⁴⁴. Tasa-arvovaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton toimija, joka on oikeusministeriön yhteydessä. Tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on valvoa tasa-arvolain sekä ensisijaisesti syrjinnän kiellon ja syrjivän ilmoittelun kiellon noudattamista, edistää tasa-arvolain tarkoituksen toteuttamista aloittein, neuvoin ja ohjein, antaa tietoja tasa-arvolainsäädännöstä ja sen soveltamiskäytännöstä, seurata tasa-arvon toteutumista yhteiskuntaelämän eri aloilla sekä ryhtyä toimenpiteisiin sovinnon aikaansaamiseksi tasa-arvolaisissa tarkoitettua syrjintää koskevassa asiassa.⁴⁵ Tasa-arvolaki, ja näin ollen tasa-arvovaltuutetun toimivalta, kattaa myös sukupuolen moninaisuuden perustuvan syrjinnän.⁴⁶ Tasa-arvovaltuutetulla on toimivalta käsitellä työelämän syrjintäkysymyksiä.⁴⁷ Tasa-arvovaltuutettu voi lisäksi avustaa syrjinnän kohteeksi joutunutta tämän oikeuksien turvaamisessa. Valtuutettu voi myös tarvittaessa avustaa syrjinnän kohteeksi joutunutta henkilöä oikeudenkäynnissä, joka koskee hyvityksen tai korvauksen suorittamista, jos valtuutettu katsoo, että asialla on lain soveltamisen kannalta huomattava merkitys.⁴⁸

41 Ibid, 3 §.

42 Tasa-arvovaltuutetun verkkosivut <https://tasa-arvo.fi/etusivu>.

43 Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609 (1986) (tasa-arvolaki) <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>.

44 Laki tasa-arvovaltuutetusta 30.12.2014/1328 (2014) <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141328>.

45 Ibid, 2 §.

46 Ibid, 3 § 7 momentti.

47 Tasa-arvolaki (n 43), 16 §, katso myös 8 §.

48 Laki tasa-arvovaltuutetusta (n 44), 3 §.

Tasa-arvovaltuutettu antaa valtioneuvostolle kertomuksen toiminnastaan vuosittain. Lisäksi tasa-arvovaltuutettu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen tasa-arvon toteutumisesta. Tämä kertomus voidaan antaa yhdessä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa.⁴⁹

Tiedusteluvalvontavaltuutettu

Tiedusteluvalvontavaltuutetun⁵⁰ toiminnasta säädetään laissa tiedustelutoiminnan valvonnasta⁵¹, laissa poliisilain muuttamisesta⁵², laissa tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa⁵³ ja laissa sotilastiedustelusta⁵⁴. Tiedusteluvalvontavaltuutettu on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton, mutta on tietosuojavaltuutetun toimiston yhteydessä.⁵⁵

Tiedusteluvalvontavaltuutettu on tiedustelutoiminnan laillisuuden valvoja, ja sen tehtävänä on valvoa tiedustelumenetelmien ja tiedustelutiedon käytön ja muun tiedustelutoiminnan lainmukaisuutta, valvoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tiedustelutoiminnassa, edistää oikeusturvan toteutumista ja siihen liittyviä hyviä käytäntöjä tiedustelutoiminnassa sekä seurata ja arvioida toimialallaan lainsäädännön toimivuutta ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan kehittämis ehdotuksia. Tiedusteluvalvontavaltuutettu voi määrätä tiedustelumenetelmän käytön keskeytettäväksi tai lopetettavaksi, antaa huomautuksen, tuoda päätöksensä viranomaisen tietoon tai ilmoittaa tapauksen esitutkintaan.⁵⁶

49 Ibid, 5 §.

50 Tiedusteluvalvontavaltuutetun verkkosivut <https://tiedusteluvalvonta.fi/etusivu>.

51 Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta 121/2019 (2019) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190121>.

52 Laki poliisilain muuttamisesta 581/2019 (2019) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190581#Lidp446355856>.

53 Laki tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa 26.4.2019/582 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190582>.

54 Laki sotilastiedustelusta 26.4.2019/590 (2019).

55 Laki tiedustelutoiminnan valvonnasta (n 51), 5 §.

56 Ibid, 7 §, 15-18 §.

Tiedusteluvalvontavaltuutettu antaa eduskunnalle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvostolle vuosittain kertomuksen toiminnastaan.⁵⁷

Tietosuojavaltuutettu

Tietosuojavaltuutetun⁵⁸ toiminnasta säädetään EU:n tietosuojasetuksessa⁵⁹ ja tietosuojalaisia.⁶⁰ Tietosuojavaltuutettu on EU:n tietosuojasetuksessa tarkoitettu itsenäinen ja riippumaton kansallinen valvontaviranomainen, joka toimii oikeusministeriön yhteydessä.

Tietosuojavaltuutetun tehtäviin kuuluu muun muassa valvoa tietosuojalainsäädännön ja muiden henkilötietojen käsittelyä koskevien lakien noudattamista sekä tietoisuuden edistäminen henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä riskeistä, säännöistä, suojatoimista, velvollisuuksista ja oikeuksista. Tietosuojavaltuutettu tekee myös selvityksiä, tarkastuksia ja lausuntoja henkilötietojen käsittelyä koskevista asioista sekä ottaa vastaan ilmoituksia henkilötietojen turvaloukkauksista. Tietosuojavaltuutettu voi asettaa määräyksensä tehosteeksi uhkasakon.⁶¹ Tietosuojavaltuutettu ei valvo valtioneuvoston oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaa. Tietosuojavaltuutetun tulee antaa eduskunnalle ja valtioneuvostolle vuosittain toimintakertomus.⁶²

---

57 Ibid, 19 §.

58 Tietosuojavaltuutetun verkkosivut <https://tietosuoja.fi/etusivu>.

59 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (27.4.2016) (tietosuojasetus) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>, artikkelit 55-59.

60 Tietosuojalaki 5.12.2018/1050 (2018) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050#L3>, 3 luku.

61 Ibid, 14 §; Tietosuojasetus (n 59), artikkelit 55-59; Tietosuojavaltuutettu, Tehtävät <https://tietosuoja.fi/tehtavat>.

62 Tietosuojalaki (n 60), 14 §; Tietosuojasetus (n 59), artikla 59.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Yhdenvertaisuusvaltuutetun⁶³ toiminnasta säädetään laissa yhdenvertaisuusvaltuutetusta.⁶⁴ Yhdenvertaisuusvaltuutettu on oikeusministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen ja riippumaton toimija, jonka tehtävä on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä valvoa yhdenvertaisuuslain noudattamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun tehtävänä on edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään yhdenvertaisuuslain mukaisesti. Yhdenvertaisuusvaltuutettu laatii ja teettää selvityksiä, julkaisee raportteja ja tekee aloitteita, antaa neuvoja ja lausuntoja, edistää tiedotusta, kasvatusta ja koulutusta sekä hoitaa muualla lainsäädännössä sille säädetty tehtävät. Yhdenvertaisuusvaltuutettu seuraa myös toimialallaan Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta sekä osallistuu kansainväliseen ja eurooppalaiseen yhteistyöhön.⁶⁵ Valtuutetulla ei ole toimivaltaa puuttua yksittäisiin syrjintätapauksiin työelämässä. Työsuojeluun liittyviä kysymyksiä käsittelee Aluehallintovirasto.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii lisäksi kansallisena ihmiskaupparaportoijana, ja seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi avustaa mahdollista ihmiskaupan uhria tai syrjinnän kohteeksi joutunutta tämän oikeuksien turvaamisessa, tai hankkia tälle oikeusapua.⁶⁶ Yhdenvertaisuusvaltuutettu seuraa ja edistää ulkomaalaislain mukaan ulkomaalaisten asemaa ja oikeuksia, sekä valvoo maasta poistamisen täytäntöönpanoa.⁶⁷ Lisäksi

---

63 Yhdenvertaisuusvaltuutetun verkkosivut <https://syrjinta.fi/etusivu>.

64 Laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta 1326/2014 (2014) <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141326>.

65 Ibid, 3 §.

66 Ibid, 3 § ja 7 §.

67 Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301 (2004) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>, 152 b §, 208 § ja 209 §.

valtuutettu voi viedä yksittäisen syrjintää koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tai tuomioistuimen ratkaistavaksi.⁶⁸

Yhdenvertaisuusvaltuutettu antaa valtioneuvostolle vuosittain kertomuksen toiminnastaan, ja eduskunnalle kerran neljässä vuodessa kertomuksen yhdenvertaisuuslain toteutumisesta ja ihmiskauppaan liittyvistä ilmiöistä.⁶⁹

---

68 Laki yhdenvertaisuusvaltuutetusta (n 64), 7 § ja 11 §.

69 Ibid, 8 §.

Muut viranomaiset

Aluehallintovirasto

Aluehallintovirastojen⁷⁰ tehtävistä säädetään laissa aluehallintovirastoista⁷¹ ja niiden toimialueista säädetään valtioneuvoston asetuksessa aluehallintovirastoista⁷². Aluehallintovirastojen toiminnan ja tehtävien järjestämiseen sovelletaan myös työsuojeluhallinnosta annettua lakia⁷³, ympäristösuojelu- ja vesiasioiden käsittelystä aluehallintovirastossa annettua lakia⁷⁴ sekä pelastuslakia⁷⁵.

Aluehallintovirastoista annetun lain mukaan aluehallintovirastojen toimiajatuksena on edistää alueellista yhdenvertaisuutta hoitamalla lainsäädännön toimeenpano-, ohjaus ja valvontatehtäviä alueilla. Aluehallintovirastojen toimialueisiin kuuluvat sosiaali- ja terveydenhuolto, ympäristöterveydenhuolto, koulutus-, lasten päivähoito-, kirjasto-, liikunta- ja nuorisotoimi, oikeusturvan edistäminen ja toteuttaminen, ympäristönsuojelu- ja vesilainsäädännön alaan kuuluvat lupa- ja muut hakemusasiat, pelastustoimi, työsuojelun valvonta ja kehittäminen, työssä käytettävien tuotteiden tuotevalvonta ja työsuojelulainsäädännön noudattamisen valvonta työsuojeluviranomaisena sekä kulluttaja- ja kilpailuhallinto.⁷⁶ Aluehallintoviras-

---

70 Aluehallintoviraston verkkosivut <https://avi.fi/etusivu>.

71 Laki aluehallintovirastoista 20.11.2009/896 (2009), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090896>.

72 Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastoista 20.11.2009/906 (2009), <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090906>.

73 Laki työsuojeluhallinnosta 8.1.1993/16 (1993) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930016>.

74 Laki ympäristönsuojelu- ja vesiasioiden käsittelystä aluehallintovirastossa 20.11.2009/898 (2009) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090898>.

75 Pelastuslaki 29.4.2011/379 (2011) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379>.

76 Laki aluehallintovirastoista (n 71), 4 §.

tot tekevät tarkastuksia osana valvontaansa. Aluehallintovirasto voi velvoittaa asianomaisen noudattamaan käskyä tai kieltä sakon uhalla, teettämisuhalla tai keskeyttämisuhalla. Sen päätöksiin voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.⁷⁷

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan⁷⁸ toiminnasta säädetään laissa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta⁷⁹, tasa-arvolaissa⁸⁰ ja yhdenvertaisuuslaissa⁸¹.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on itsenäinen ja riippumaton oikeusturvaelin, joka toimii oikeusministeriön yhteydessä, ja joka käsittelee ja ratkaisee tasa-arvolaissa ja yhdenvertaisuuslaissa määritellyt sille kuuluvat asiat.⁸² Lautakunnan tehtävänä on valvoa tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain noudattamista yksityisessä toiminnassa sekä julkisessa hallinto- ja liiketoiminnassa. Lautakunta ei kuitenkaan valvo yhdenvertaisuuslakia työelämään liittyvissä kysymyksissä. Lautakunta antaa oikeussuojaa niille, jotka ovat tulleet syrjityksi tai syrjintään liittyvien kiellettyjen vastatoimien kohteeksi. Lautakunta voi asettaa uhkasakon asettamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi, ja määrätä sen maksettavaksi.⁸³ Lautakunnan päätöksiin voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen.⁸⁴

---

77 Ibid, 20 § ja 23 §.

78 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan verkkosivut <https://www.yvtltk.fi/fi/>.

79 Laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta 1327/2014 (2014) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>.

80 Tasa-arvolaki (n 43).

81 Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014 (2014) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>.

82 Laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta (n 79), 1 §.

83 Tasa-arvolaki (n 43), 15-16 §, 20-21 §; Yhdenvertaisuuslaki (n 81), 20-22 §; Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan verkkosivut (n 78).

84 Laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta (n 79), 13 §.

Lainsäädännön arviointineuvosto

Lainsäädännön arviointineuvoston⁸⁵ toimintaa säädellään valtioneuvoston asetuksessa lainsäädännön arviointineuvostosta.⁸⁶ Lainsäädännön arviointineuvosto on riippumaton ja itsenäinen toimija, joka toimii valtioneuvoston kanslian yhteydessä.

Valtioneuvoston asetuksen mukaan lainsäädännön arviointineuvoston tehtävänä on antaa lausuntoja vaikutusarvioinneista, jotka ovat luonnoksissa hallituksen esityksiksi. Arviointineuvosto voi myös antaa lausuntoja muiden säädösluonnosten vaikutusarvioinneista, tehdä aloitteita lainvalmistelun erityisesti vaikutusarviointien laadun ja arviointitoiminnan parantamiseksi sekä arvioida säädösten tultua voimaan, ovatko lainsäädännön vaikutukset toteutuneet arvioidusti. Lisäksi arviointineuvosto seuraa vaikutusarviointien laadun kehitystä ja arvioi toimintansa vaikuttavuutta. Arviointineuvoston on annettava valtioneuvoston kanslialle vuosittain katsaus toiminnastaan.⁸⁷

---

85 Valtioneuvoston kanslia, Lainsäädännön arviointineuvosto, <https://vnk.fi/arviointineuvosto>.

86 Valtioneuvoston asetus lainsäädännön arviointineuvostosta 1735/2015 (2015), <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20151735>.

87 Ibid, 1 § ja 2 §.

Suunnitteilla olevat viranomaiset⁸⁸

Vanhusasiavaltuutettu

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan perustuen on tarkoitus perustaa vanhusasiavaltuutetun virka, jonka tavoitteena on edistää ikääntyneiden oikeuksia ja asemaa. Vanhusasiavaltuutetun on tarkoitus seurata ikääntyneiden oikeuksien toteutumista kaikilla yhteiskuntasektoreilla, ja tuoda havaintojaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Vanhusasiavaltuutetun on lisäksi tarkoitus seurata lainsäädännön ja yhteiskunnallisen päätöksenteon vaikutuksia ikääntyneiden oikeuksiin ja asemaan. Vanhusasiavaltuutetulla ei olisi toimivaltaa ratkaista kanteluita tai käsitellä yksittäistapauksia. Sen sijaan vanhusasiavaltuutettu tekisi aloitteita, lausuntoja, selvityksiä ja raportteja. Vanhusasiavaltuutetun on tarkoitus olla itsenäinen ja riippumaton viranomainen, joka toimisi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston yhteydessä.⁸⁹ Vanhusasiavaltuutetun viran perustamisen edistymistä voi seurata oikeusministeriön verkkosivuilla⁹⁰.

Naisiin kohdistuvan väkivallan raporttija

Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan perustuen on tarkoitus perustaa naisiin kohdistuvan väkivallan raporttijan tehtävä. Raporttijan tehtävänä olisi seurata ja arvioida toimintaperiaatteita ja toimenpiteitä naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. Raporttija seuraisi myös kansallisen lainsäädännön toimivuutta, naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien oikeuksien toteutumista ja kansainvälisten velvoitteiden toteutumista laaja-alaisesti. Raporttija ei käsitelisi yksittäisiä tapauksia eikä antaisi oikeudellista neuvontaa. Tavoitteena on antaa tehtävä jo olemassa olevalle viranomaiselle, vaikka tehtävä itsessään olisi itsenäinen ja riippumaton.⁹¹ Naisiin kohdistuvan väkivallan raporttijan tehtävän perustamisen edistymistä voi seurata oikeusministeriön verkkosivuilla⁹².

88 Näiden toimijoiden perustamisesta on olemassa hallituksen esitykset, mutta toimijoita ei olla vielä perustettu.

89 Oikeusministeriö, Lausuntoyhteenveto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi vanhusasiavaltuutetusta VN/549/2020 (21.1.2021) https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/126339d7-068e-45e9-8bb6-59d8dcef79b5/0b4b5d65-c619-4dec-8d72-230357010ad2/YHTEENVETO_20210121130047.PDF.

90 Oikeusministeriö, Hallituksen esitys laiksi vanhusasiavaltuutetusta OM009:00/2020 <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM009:00/2020>.

91 Oikeusministeriö, Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain muuttamisesta VN/547/2020 (22.01.2021) https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/b3de8cb9-e8d0-48ad-b8f0-05b12d5b37f0/e2e8bd62-50ee-4239-9e77-00e8e9b52354/LAUSUNTOPYYNTO_20210122111259.PDF.

92 Oikeusministeriö, Naisiin kohdistuvan väkivallan raporttijan tehtävien perustaminen OM010:00/2020 <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM010:00/2020>.

Huomioita ja haasteita perusoikeuksittain

1 Yhdenvertaisuus

Suomen perustuslain 6 §:n mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvään syyn perusteella ilman hyväksyttävää perustetta.⁹³

Lapsen etu ja lasten yhdenvertaisuus

Lapsiasiavaltuutetun (LAV) mukaan niin maahanmuuttajataustaiset ja kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuin vammaiset ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihinkin kuuluvat lapset joutuvat kohtaamaan muita lapsia huomattavasti enemmän syrjintää.⁹⁴ Myös Ihmisoikeuskeskuksen (IOK) mukaan esimerkiksi seksuaalisen häirinnän tai väkivallan kohteeksi joutuminen on yleisempää vähemmistöihin kuuluvilla lapsilla.⁹⁵ LAV on nostanut esiin sukupuoli- ja seksu-

aalivähemmistöihin kuuluvien lasten erityisen haavoittuvan aseman yhdenvertaisuuden toteutumisessa, vammaisten lasten yhdenvertaisen osallistamisen parantamiseen sekä romaniväestön kohtaaman sosiaalisen ja rakenteellisen syrjinnän, joka heijastuu myös romanilapsiin. Lisäksi paperittomien lapsien sekä pakolais- ja turvapaikanhakijalapsien yhdenvertaiseen kohteluun tulisi kiinnittää erityistä huomiota, erityisesti oikeudellisessa harkinnassa ja palveluiden saavutettavuudessa.⁹⁶ Vaikka hallitusohjelmassa 2019 on sitouduttu paperittomuuden ehkäisemiseen ja torjumiseen, ei se sisällä keinoja parantaa muun muassa lapsien saamiseksi varhaiskasvatuksen piiriin tai ulkomailla olevien suomalaista syntyperää olevien lasten rekisteröintiin ja kansalaisuuteen liittyviä ongelmia.⁹⁷

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (YVV) on kommentoinut tapauksia, joissa lasten ja nuorten pääsyä kirjastoihin on rajoitettu tietyn kelloajan jälkeen nuorison ilkvallan ja häiriökäyttäytymisen vuoksi. YVV:n mukaan tällainen nuorille annettu kirjaston käyttökielto olisi

93 Suomen perustuslaki (n 3), 6 §.

94 Lapsiasiavaltuutettu, Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020 - Lapsen etua esittämissä (LAV 2020) <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/32008468/LAPS-vuosikirja-2020-FI.pdf/4c94fb99-412d-313a-da31-ae3a94fe350b/LAPS-vuosikirja-2020-FI.pdf?t=1610349316359>, 18

95 Ihmisoikeuskeskuksen lausunto YK:lle kidutuksen vastaisen sopimuksen täytäntöönpanon puutteista IOK/35/2019 (24.6.2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/7951077/NHRI%20Submission%20to%20CAT-Committee%20-%20Finland%20-%20LOIPR%202019.pdf> (IOK/35/2019), 17.

96 LAV 2020 (n 94), 18, 22-23.

97 Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019, Osallistava ja osaava Suomi - sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta, Valtioneuvoston julkaisu 2019:23 (Pääministeri Sanna Marin on ottanut pääministeri Rinteen ohjelman hallitusohjelmakseen 10.12.2019) http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf.

kuitenkin jonkinlainen ryhmärajaus, joka ei ole hyväksyttävissä. YVV:n mukaan ikärajalta puututtaisiin alaikäisten perusoikeuteen sivistää itseään, ja lisäksi kirjastojen ikäraja puuttuisi lasten ja nuorten yhdenvertaisuuteen. Jotta näitä oikeuksia voisi rajoittaa, tulisi kirjastoilla olla laissa hyväksyttävä syy. Yhden tai muutaman henkilön huono käyttäytyminen ei kuitenkaan ole tällainen hyväksyttävä syy.⁹⁸ Myös AOA on pitänyt vastaavaa nuorten kirjastopalveluiden käytön rajoittamista välittömänä syrjintänä.⁹⁹

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuva syrjintä

Transsukupuoliset henkilöt kohtaavat edelleen syrjintää esimerkiksi transfobian, sukupuolisteoreotyyppien ja syrjivän lainsäädännön vuoksi. Suomalainen lainsäädäntö sisältää vaatimuksen lisääntymiskyvyttömyydestä. Transsukupuolisen henkilön on sukupuoltaan laillisesti vahvistaessa esitettävä lääketieteellinen todiste siitä, että hänet on steriloitu tai hän on muusta syystä lisääntymiskyvytön. Tämä vaatimus on todettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa ihmisoikeusrikkomukseksi.¹⁰⁰ Vuoden 2019 hallitusohjelma sisältää suunnitelman translain uudis-

tamiseksi, ja Sosiaali- ja terveystieteissä asetettiin työryhmä tätä valmistelemaan ajalle 1.5.2019 - 31.1.2020. Työryhmän loppuraportti vaihtoehtoisista säätelemälleista valmistui 2020.¹⁰¹ Lainsäädäntömuutoksiin ei vielä kuitenkaan ole ryhdytty. Lisäksi intersukupuolisten lasten tarpeeton sukulinkirurgia on edelleen käytössä Suomessa.¹⁰²

Ihmisoikeusvaltuuskunta (IOV) on suositellut vuonna 2018 ja edelleen hallituskaudelle 2019-2023, että translaki uudistetaan kokonaisuudessaan ja vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä poistetaan laista.¹⁰³ Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää työelämässä käsitellään 'Syrjintä työelämässä' -kohdassa.

Syrjintä etnisyyden perusteella

Suomi on toistuvasti saanut moitteita kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanon valvontaelimiltä mm. romaneihin kohdistuvasta syrjinnästä. Euroopan neuvoston rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) on nostanut esiin romanien osallisuutta ja yhdenvertaista kohtelua estävät rakenteet.¹⁰⁴

Myös YVV on usein puuttunut romaneihin kohdistuvaan syrjintään ja todennut muun

98 Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuosikertomus 2019 (2019) (YVV 2019) <https://syrjinta.fi/documents/25249352/54196129/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2019+%28PDF%2C+3300+kt%29.pdf/84342ff4-3c60-d933-e49f-85921d022faa/Yhdenvertaisuusvaltuutetun+vuosikertomus+2019+%28PDF%2C+3300+kt%29.pdf?version=1.2&t=1611833099029>, 30.

99 EOA, Kirjastopalvelun saamisen rajaaminen iän perusteella oli syrjintää EOAK/328/2018 (6.3.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/328/2018>.

100 A.P. Garçon and Nicot v. France (hakemusnum. 79885/12, 52471/13 ja 52596/13), Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Lehdistöiedote ECHR 121 (2017) (6.4.2017) <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%7B%22A.P.%20Garçon%20and%20Nicot%20v.%20France%22%7D%22docum%22collectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22%7D%22CHAMBER%22%7D%22itemid%22:%7B%22001-172913%22%7D%7D>.

101 Translainsäädännön uudistamisen valmistelu-työryhmä, sosiaali- ja terveystieteissä, 'Vaihtoehtoiset sääntelymallit sukupuolivähemmistöjen oikeudellisen aseman järjestämiseksi' (2020) https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3e8dd589-9843-4fb7-bef9-bdae9e5746be/d48353e1-bab9-4404-8066-b0c5a6bf82e6/RAPORT-TI_20200207144129.pdf.

102 IOK/35/2019 (n 95), 12-13.

103 Ihmisoikeusvaltuuskunnan (IOV) suositukset perus- ja ihmisoikeuksien edistämiseksi hallituskaudella 2019-2013 (2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/7644647/Suosituks+2019-2023.pdf> (IOV suositukset), 1; IOV, Perus- ja ihmisoikeustilanne Suomessa - Ihmisoikeusvaltuuskunnan suositukset hallituskaudelle 2019-2013 (IOV suositusten tausta-aineisto, 2019), 6.

104 Euroopan neuvoston rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI), Suomea koskeva viides raportti (10.9.2019) <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-1680972fa8>, 29-30.

muassa, että on tärkeää puuttua rakenteellisiin esteisiin, jotka hidastavat romaniväestön sosioekonomisen aseman parantumista. Suurin osa romaniväestön yhteydenotoista YVV:lle johtuu asumiseen liittyvistä ongelmista. Usein syrjintäepäilyissä on kyse myös palvelun epäämisessä, palvelun rajoitetummasta tarjoamisesta tai palvelun tarjoamisesta loukkaavin ehdoin. YVV on antanut lausunnon esimerkiksi syyteharkinnassa olleeseen rikosasiaan, jossa romaniperheen ihmisarvoa oli loukattu tivolin laitteen ylläpitäjän toimesta. Laitteen ylläpitäjä oli perheen tullessa laittanut soimaan kappaaleen, jossa on romaneihin kohdistuva pilkkaava sanoitus, ja kohdistanut muiden asiakkaiden huomion perheeseen. Syyttäjä nosti asiassa syytteen YVV:n lausunnon mukaisesti ja teko tuomittiin syrjintänä ja kunnianloukkauksena.¹⁰⁵

YVV:n mukaan on erityisen tärkeää, että turvallisuusviranomaisten, kuten poliisin, rajavartiolaitoksen ja Tullin toimitavoilla ei loukata etnisen syrjinnän kieltoa. Viranomaisen erityisen yhdenvertaisuuden edistämisen velvollisuuden vuoksi, viranomaisten on riittävällä koulutuksella varmistettava, että henkilöstö osaa toimia huomioiden syrjinnän kiellon tomissaan. YVV on todennut, että jos turvallisuusviranomaisen harkitsee merkityksen antamista henkilön oletetulle ihonvärille, on tilanteessa aina punnittava hyväksyttävän tavoitteen ja käytetyn keinon oikeasuhtaisuutta.¹⁰⁶

Syrjintä työelämässä

Syrjintä työelämässä on merkittävä este työllistymiselle ja työssä etenemiselle Suomessa. Syrjintä vaikuttaa haitallisesti myös työntekijöiden hyvinvointiin. YVV:n mukaan lainsäädännön pirstoutuneisuus valvonnan osalta on merkittävä osasy nykytilanteeseen. Työelämän syrjintään puuttuvat toimet ovat yksittäisiä, eikä lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönneistä

tule aina seurauksia. Lisäksi työnantajien edistämismittavuuksien toteutumisesta ei ole kattavaa raportointia. YVV on ehdottanut, että sillä olisi toimivalta yksittäisten syrjintätapausten selvittämisessä ja työnantajien edistämismittavuuksien valvomisessa, jotta yhdenvertaisuuden edistäminen työelämässä tehostuisi.¹⁰⁷ Myös IOV on suositellut YVV:n toimivallan laajentamista kattamaan työelämän syrjintätapaukset ja työelämässä ja koulutuksessa tapahtuvan syrjinnän ehkäisemisen tehostamista.¹⁰⁸

YVV on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että Suomen yhdenvertaisuuslainsäädäntö ei kannusta työmarkkinaosapuolia edistämään yhdenvertaisuuden toteutumista, vaikka EU-direktiivit niin edellyttävät. Yhdenvertaisuuslakiin tulisi näin ollen lisätä EU-direktiivien mukaisesti maininta työmarkkinaosapuolten mahdollisuudesta sopia työnantajan edistämismittavuuksiin liittyvistä toimenpiteistä.¹⁰⁹ Yhdenvertaisuuslain VNTEAS-rahoitteisen arviointihankkeen tulokset julkaistiin marraskuussa 2020.¹¹⁰

Työelämän lisäksi YVV on saanut yhteydenottoja syrjinnästä TET-harjoittelun aikana. Yhteydenottojen taustalla on ollut muun muassa tapauksia, joissa romaninuoret ja pyörätuolin käyttäjät ovat kohdanneet syrjintää työelämässä jo yläkouluikaisina. Esimerkiksi erään nuoren työharjoittelu peruttiin ilman kohtuullisten mukautuksien ja järjestelyjen arviointia pyörätuolin ja avustajatarpeen vuoksi. Koska TET-harjoittelussa oppilas on alaikäisyyden, tietojen ja kokemuksen vuoksi heikommassa asemassa harjoittelupaikkaan nähden, tulee koulun edistää yhdenvertaisuuden toteutumista kaikessa toiminnassaan ja tunnistaa syrjivät tilanteet sekä

---

107 Ibid, 17-18.

108 IOV suosituksien (n 103), 1; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 12.

109 YVV 2019 (n 98), 17-18.

110 Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta, Aidosti yhdenvertaiset, Yhdenvertaisuuslain arviointi (25.11.2020) <https://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-959-2>.

---

105 YVV 2019 (n 98), 12-14.

106 Ibid, 8-10.

tuettava oppilasta syrjivissä ongelmatilanteissa.¹¹¹

Erityisesti naisten asemaan vaikuttava raskautteen ja vanhemmuuteen liittyvä syrjintä työelämässä on Tasa-arvovaltuutetun (TAS) mukaan jatkunut vuosikymmeniä. Tyypillisiä tilanteita, joissa syrjintää esiintyy, ovat epäasialliset perhetilanteeseen ja -suunnitelmiin liittyvät kysymykset työhakutilanteissa, ongelmatilanteet töihin palaamisessa perhevapaan jälkeen ja kohtelu työpaikalla perhevapaasuunnitelmiin tultua ilmi. TAS:n mukaan äitiysvapaasta tai sijaisen hankkimisesta aiheutuvat kustannukset eivät ole hyväksyttävä syy syrjäyttää raskaana olevaa henkilöä työhönottossa.¹¹²

TAS on saanut toistuvasti yhteydenottoja työpaikkailmoituksista, joissa tehtävään haetaan joko vain miehiä tai vain naisia. Työpaikka ei saa ilmoittaa vain tietyn sukupuolen edustajien haettavaksi, jos työn tai tehtävän laatu ei painavasta ja hyväksyttävästä syystä vaadi sitä. Lisäksi TAS on todennut, että palkkavertailua tehdessä työnantaja ei voi hyväksyttävällä tavalla perustella toisen työntekijän alemmaa palkkaa taloudellisten resurssien puuttumisella, jos molempien työntekijöiden työtehtävät katsotaan yhtä vaativiksi.¹¹³

Työnantaja saa kysyä rekrytointilomakkeissa työnhakijan sukupuolta vaihtoehtoilla nainen ja mies, sillä juridinen sukupuoli on julkinen tieto. Sen sijaan työnantaja ei voi lisätä sukupuolta koskevaan kysymykseen vaihtoehtoa ”muu”, sillä sukupuolivähemmistöön kuuluminen on yksityisyyden piiriin kuuluva tieto, joka voi altistaa työnhakijan sukupuoli-identiteetistä johtuvalle syrjinnälle. Syrjinnän kohteeksi joutuminen on suuri riski sukupuolivähemmistöön kuuluville

henkilöille, ja he voivat joutua sukupuolittamaan itsensä vastoin omaa sukupuolikokemustaan. TAS on ehdottanut, että työnhakulomakkeissa kerrottaisiin sukupuolen tarkoittavan hakijan juridista sukupuolta ja kannustettaisiin muun sukupuoli-identiteetin omaavia henkilöitä hakemaan tehtävään siitä huolimatta. Sukupuoli, sukupuoli-identiteetti tai niiden ilmaisu eivät saa vaikuttaa työhönottopäätökseen, jos työn laatu ei sitä edellytä.¹¹⁴

Vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen

Esteetön ympäristö on vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja itsenäisen elämän edellytys. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta (YVTltk) on useissa tapauksissaan puuttunut tilojen esteettömyyteen esimerkiksi kouluissa ja julkisissa tilaisuuksissa. Esimerkiksi yliopisto, televisioasema ja yritys olivat syrjineet pyörätuolissa olevia henkilöitä järjestämällä julkisia tilaisuuksia, joihin pyörätuolia käyttävä henkilö ei ollut päässyt esteellisten tilojen vuoksi.¹¹⁵ Useassa tapauksessa YVTltk totesi liikkeiden syrjivän pyörätuolin käyttäjiä, kun liikkeillä ei ollut käytössään liuskaa, jota pitkin pyörätuolia käyttävä henkilö olisi päässyt asioimaan liikkeen

114 Ibid, 31.

115 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta (YVTltk), tapaukset 653/2019 (28.10.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/CWBrwn1t/YVTltk-tapausseloste_-28.10.2019-saavutettavuus-yleisolle_avoin_luentotilaisuus-valillinen_syrjinta.pdf, 391/2018, 414/2018, 424/2018, 439/2018, 488/2018 (13.2.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/tt9K7nETJ/YVTltk-tapausseloste-13.2.2019-Saavutettavuus-yleisotilaisuus.pdf ja 442/2018, 450/2018, 462/2018, 471/2018, 472/2018, 475/2018, 550/2018, 557/2018, 563/2018, 568/2018, 575/2018, 580/2018, 591/2018, 594/2018, 603/2018 ja 626/2019 (18.4.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/ApqrRaA4P/YVTltk-tapausseloste_-18.4.2019-saavutettavuus-yleisotilaisuus.pdf.

111 YVV 2019 (n 98), 18-19.

112 Tasa-arvovaltuutetun vuosikertomus 2019, Tasa-arvojulkaisu 2020:1 (TAS 2019) <https://tasa-arvo.fi/documents/25249985/34307235/Tasa-arvovaltuutetun+vuosikertomus+2019.pdf/85fe4fb1-1ce0-491b-95ca-dee2e6268ab7/Tasa-arvovaltuutetun+vuosikertomus+2019.pdf?t=1594816157150>, 12, 14.

113 Ibid, 23-24.

seen.¹¹⁶

YVTltk on puuttunut myös kohtuullisten mukautusten puutteisiin Kansaneläkelaitoksen (Kela) toiminnassa. Tapaukset ovat liittyneet erityisesti henkilöihin, joilla on kuulonäkövamma, ja joille on myönnetty Kelan tulkkauspalvelun kautta tulkkauspalveluja. Kela on tapauksissa epäonnistunut tarjoamaan hakijoille heille kuuluvaa tulkkauspalvelua puutteellisten kohtuullisten mukautusten vuoksi.¹¹⁷

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) on huomannut tarkastuskäynneillään puutteita toimitilojen esteettömyydessä, asioinnin saavutettavuudessa kuin kohtuullisten mukautusten toteutumisessakin.¹¹⁸ Puutteita on ollut ikääntyneiden hoiva- ja asumisyksiköissä, kehitysvammaisten ja muuten vammaisten henkilöiden asumisyksiköissä, opetustiloissa, terveydenhuollon tiloissa, äänestyspaikoilla, vastaanottokeskuksissa, säilönnötoyksiköissä,

---

116 YVTltk, tapaukset 395/2018 (18.4.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/plFr7gyNF/YVTltk-tapausseloste-_18.4.2019-kohtuulliset_mukautukset-uhkasakko.pdf, 400/2018 (18.4.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/huQ2Dw4iH/YVTltk-tapausseloste-_18.4.2019-kohtuulliset_mukautukset-aika-uhkasakko.pdf ja 509/2018 (18.4.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/0m0tahg4X/YVTltk-tapausseloste-_18.4.2019-kohtuulliset_mukautukset-kohtuullinen_aika.pdf.

117 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta (YVTltk), tapaukset 423/2018 (14.11.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/rO1HoxNoP/YVTltk-tapausseloste-_14.11.2019-tulkkauspalvelu-_joustamaton_ohje-valiillinen_syrjinta.pdf, 441/2018 (14.11.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/ncwTiLHnV/YVTltk-tapausseloste-_14.11.2019-hankintasopimus-valiillinen_syrjinta.pdf ja 449/2018 (14.11.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/ozijSuwf3/YVTltk-tapausseloste-_14.11.2019-tulkkauspalvelu-yksilöllinen_tarve-joustamaton_ohje-.pdf

118 Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2019 K/15/2020 vp (EOA 2019) https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2019-fi/51758de7-f75b-449c-8967-a5372e40df0b_63-68.

pysäköintipaikoilla ja vankiloissa. Esimerkiksi ahtaat wc-tilat ja hissien puute sekä julkisten tilojen kulkureitit, joita ei ole suunniteltu esteettömiksi vaikeuttavat vammaisten henkilöiden asiointia. Vammaisten henkilöiden yhdenvertaisissa osallistumismahdollisuuksissa on myös huomattavia puutteita.

YVV on kommentoinut Ylioppilastutkintolautakunnan luonnosta uudeksi määräykseksi kohtuullisista mukautuksista ylioppilaskirjoituksissa. YVV on painottanut, että kohtuullisten mukautusten tarve ja niiden toteuttaminen on aina yksilöllistä, eikä kohtuullisten mukautusten saamista ylioppilaskokeissa voi estää se, että tietyn mukautuksen vaatimaa järjestelyä ei voida järjestää kaikissa lukioissa. Myös erillisen pienryhmän tai oman tilan tarpeen arvioinnin tulee olla yksilöllistä. Lisäksi YVV:n mukaan kokelaan tarvitsema mukautustoimi voi olla muu yksilöllinen toimi kuin ne, joita Ylioppilastutkintolautakunnan määräyksessä mainitaan. Kohtuullisten mukautusten myöntämisen kynnystä ei tule asettaa liian korkealle, jos mukautukselle on selkeä tarve. Lausunnossaan YVV on pitänyt jossain määrin ongelmallisena, että kuulovammaisille kokelaille ei ole muita vaihtoehtoja kuin kuullun ymmärtämisen pois jättäminen, vaikka kuulovamman aste vaihtelee. YVV on huomauttanut kohtuullisten mukautusten puuttumisesta tai niiden epäämisestä esimerkiksi tapauksissa, joissa käytännön mukautukset ovat jääneet toteuttamatta tai toteutettu puutteellisesti korkeakoulussa ja koulukuljetuksissa.¹¹⁹

Ihmisoikeusvaltuuskunta (IOV) on antanut useita suosituksia hallituskaudelle 2019-2023 vammaisten henkilöiden osallistamisen ja saavutettavuuden parantamiseksi. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta kaikilla yhteiskunnan osaluilla tulisi edistää laajamittaisesti. Hallituksen tulisi myös tukea nykyistä kunnianhimoisemmin eurooppalaisen esteettömyyslainsäädännön kehittämistä. Hallituksen tulisi kehittää uusia toimintamuotoja, jotka mahdollistavat vammaisten henkilöiden, mukaan lukien lapset, kattavan

---

119 YVV 2019 (n 98), 20-22.

osallistamisen yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Vammaisten henkilöiden asianosaisasemaa vammaispalveluissa, mukaan lukien markkinaehtoisissa palveluissa, tulisi vahvistaa. Lisäksi vammaisten henkilöiden koulutusta ja työmarkkinaosallisuutta tulisi parantaa erilaisin keinoin.¹²⁰

Verenluovutuskieltojen yhdenvertaisuus

Verenluovutuskieltojen yhdenvertaisuudessa on puutteita. YVV on kommentoinut Fimean luonnosta verenluovutuskelpoisuuden määräyksien uusimiseksi, ja todennut miesten väliseen seksiin liittyvän verenluovutuskieillon olevan nykyisessä muodossaan ongelmallinen. Nykyisin määräys vaatii 12 kuukauden mittaisen väliaikaisen verenluovutuskieillon miesten välisen seksin jokaisen harjoittamiskerran jälkeen uuden kumppanin kanssa. Miehen kanssa parisuhteessa oleva mies on pysyvässä luovutuskielessä parisuhteen ajan, mutta naisen kanssa parisuhteessa olevalla miehellä ei pysyvää luovutuskielettä ole. Uusi seksikumppani (miehen ja naisen välisessä tai kahden naisen välisessä suhteessa) aiheuttaa neljän kuukauden verenluovutusesteen.¹²¹

YVV:n mukaan verenluovutuskielettä tulee arvioida uudelleen nykyisin käytössä olevien testausmenetelmien ja tutkimustiedon valossa, jotta mahdollinen erilainen kohtelu on oikeasuhtaista käytettävien keinojen osalta. YVV on esittänyt lausunnossaan, että verenluovutuskieltojen muutosten valmistelua jatketaan selvittämällä, onko miehen kanssa parisuhteessa elävillä miehillä kohonnut tartuntatautiriski nykytutkimuksen valossa, ja kuinka mahdollista riskiä voisi torjua oikeasuhtaisesti. Koska YVV:n tiedossa ei ole sellaista tutkimusta, joka osoittaisi nykyisen 12 kuukauden tai parisuhteen vuoksi pysyvän verenluovutuskieillon olevan tarpeellinen, YVV on suositellut varoaikojen

yhdenmukaistamista niin, että miesten väliseen seksiin sovellettaisiin neljän kuukauden verenluovutuskielettä silloin kun kumppani on uusi, ja parisuhteen ajan kestävä, pysyvä verenluovutuskieppo poistettaisiin.¹²²

Vihapuhe ja viharikokset

YVV on arvioinut Perussuomalaiset nuoret ry:n (PS-nuoret) julkaisemaa rasistista Twitter-päivitystä sananvapauden näkökulmasta. YVV:n mukaan PS-nuorten päivityksessä kehoitettiin äänestämään perussuomalaisia, jotta tulevaisuudessa Suomessa ei asuisi niin paljon tummaihoisia henkilöitä. Päivitys itsessään loukkasi tummaihoisten henkilöiden ihmisarvoa, ja päivityksen kommentit olivat pääosin rasistisia, etnonationalistisia kommentteja. Näin ollen keskustelu oli luonut vihamielisen, halventavan ja nöyryyttävän ilmapiirin tummaihoisia henkilöitä kohtaan. YVV:n arvion mukaan sananvapautta voidaan rajoittaa, jos se on välttämätöntä painavan yhteiskunnallisen tarpeen vuoksi. YVV nojautui Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön todetessaan, että toiminta, joka on suunnattu muun muassa suvaitsevaisuutta ja syrjimättömyyttä vastaan tai jonka tarkoituksena on pyrkiä tekemään ihmisoikeudet tyhjiksi, ei nauti sananvapauden suojaa.¹²³

IOV on antanut suosituksen hallituskaudelle 2019-2023, jonka mukaan hallituksen tulee kehittää uusia keinoja antisemitismiin ja islamofobiaan pohjautuvan viharikollisuuden torjuntaan ja toteuttaa valtioneuvoston vihapuhetta käsittelevän työryhmän ehdotukset laajamittaisesti. Lisäksi tulee ryhtyä toimiin kieli-ilmapiirin parantamiseksi ja tukea vähemmistöjen ja vähemmistökielten näkyvyyttä yhteiskunnassa.¹²⁴

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid, 11.

¹²⁴ IOV suositukset (n 103), 1; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 12-14.

¹²⁰ IOV suositukset (n 103), 2; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 18-19.

¹²¹ YVV 2019 (n 98), 24-25.

Yhdenvertaisuus digitaalisissa palveluissa

Valtioneuvoston oikeuskansleri (OKA) on toistanut vuoden 2018 vuosikertomuksessa ilmi tuomansa huolen¹²⁵ sähköisten palveluiden käytettävyydestä ja saavutettavuudesta. Ongelmat verkkopalveluissa ovat liittyneet palveluiden vaikeaan käytettävyyteen ja siihen, ettei digitaalisia palveluja käyttöön otettaessa ole huomioitu kaikkia käyttäjäryhmiä tai käyttöä erilaisilla laitteilla. Palvelujen digitalisoiminen puutteellisesti on edelleen todellinen riski palvelujen tasapuoliselle saatavuudelle. Digitaalisten palvelujen aiheuttamia ongelmia saavutettavuudessa voidaan OKA:n mukaan torjua osin jo ennakkolisesti panostamalla lainsäädännön laatuun. Riskit ja niiden ennakoiminen on otettava huomioon myös julkisten palveluiden ja hallinnon tietojärjestelmiä suunniteltaessa ja uudistettaessa.¹²⁶ EOA puolestaan on muistuttanut, että palvelujen muuttuminen sähköisiksi vaarantaa palvelujen saatavuutta erityisesti ikääntyneiden henkilöiden kohdalla.

IOV on suositellut hallitukselle esteettömyyden, saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden huomioimista digitalisaatiohankkeissa.¹²⁷

---

125 Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2018 https://www.okv.fi/media/filer_public/8c/77/8c77eebb-f36c-4361-b8b5-048a7ff-4cefc/okv_kertomus2018_suomi_netti.pdf, 92-95.

126 Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2019 K 12/2020 vp (OKA 2019) https://www.okv.fi/media/filer_public/a1/44/a14476e4-1d91-434e-b2fb-d38fdb340d4c/okv_kertomus_2019_fi_low.pdf, 86-87.

127 IOV suositukset (n 103), 2; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 22-23.

Yhdenvertaisuus hedelmöityshoidoissa

YVTltk on käsitellyt hedelmöityshoitoihin pääsyn yhdenvertaisuutta.¹²⁸ Yksin elävä nainen katsoi tulleen syrjityksi, kun häneltä oli evätty mahdollisuus hedelmöityshoitoihin julkisessa terveydenhuollossa. Hakijalla oli lääketieteellinen peruste lapsettomuushoitoihin hakeutumiselle. Sairaalan linjauksen mukaan julkisen terveydenhuollon yksiköistä ei myönnetty resurssipulan vuoksi maksusitoumuksia yksityisklinikalle lahjasukusoluihin, eikä julkisella sektorilla hoideta ei-lääketieteellisistä syistä johtuvaa lapsettomuutta. YVTltk on todennut, että tällainen linjaus rajaa hoitojen ulkopuolelle kaikki sellaiset potilasryhmät, jotka käyttävät luovutettuja sulusoluja, ja näin ollen saattaa itselliset naiset muita epäedullisempaan asemaan. Asiassa ei ollut selvitetty, olisiko julkisen terveydenhoidon resurssien riittävyyden takamiseksi muita keinoja, jotka eivät olisi johtaneet tietyn ryhmän syrjintään. YVTltk:n mukaan vastaajan toiminta ei ollut asianmukaista tai tarpeellista resurssien turvaamiseen pyrkivän tavoitteen saavuttamiseksi, ja totesi, että hakijaa oli syrjitty hänen perhesuhteensa perusteella, kun häneltä oli evätty kokonaan julkisen terveydenhuollon hedelmöityshoidot.¹²⁹

---

128 YVTltk tapaus 348/2017 (14.6.2019) https://www.yvtltk.fi/material/attachments/ytaltk/liitteet_ytaltk/MCtzdku8t/YVTltk-tapausseloste-2019-hedelmoytyshoito-syrjinta.pdf (päättö ei ole kirjoitushetkellä 30.10.2020 lainvoimainen).

129 Ibid.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo urheilussa

TAS:n mukaan urheilussa ja liikunnassa tulee tasapuolisesti painottaa tasa-arvoista kohtelua, asenteita ja käytännön tekoja, sekä tarjota yhtäläisiä mahdollisuuksia ja resursseja kaikkien sukupuolten edustajille. Lisäksi urheiluun ja liikuntaan liittyvässä päätöksenteossa tulee aina ottaa huomioon tosiasiallisten yhdenvertaisten ja tasa-arvoisten mahdollisuuksien toteutuminen. Näin ollen myös käytännön työssä tulee edistää sukupuolten tosiasiallista tasa-arvoa urheilussa.¹³⁰

Yhdenvertaisuuden varmistamiseksi uimahalleissa tulisi ottaa käyttöön Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliiton, Suomen Uimaliiton Ja Uimahalli- ja kylpyläteknisen yhdistyksen suositus burkinien ja uimashortsien sallimisesta uimahalleissa. YVV:n tietoon on tullut tapauksia, joissa burkinia käyttäneiden musliminaisten ja -tyttöjen pääsy uimahalliin on kielletty. YVV:n mukaan on tärkeää, että myös musliminaiset- ja tytöt pääsevät yhdenvertaisesti uimahalliin. Burkinin tulee olla tehty uimiseen tarkoitettusta materiaalista, ja turvasyistä voidaan rajoittaa burkinin mallia esimerkiksi lepatavien osien osalta. Vaikka jokaiselta uimarilta voidaan olettaa peseytymistä ennen altaaseen menoa, ei oletus henkilön hygieniäkäyttäytymisestä ole hyväksyttävä peruste kieltää tai rajoittaa burkinin käyttöä. Näin ollen YVV on suositellut, että burkinien käyttö hyväksyttäisiin kaikissa uimahalleissa.¹³¹

Yksityisten pesutilojen rakentaminen on suositeltavaa kaikkien ihmisryhmien ja ihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Esimerkiksi vammaisten henkilöiden todellinen yhdenvertaisuus voi estyä ilman yksityistä peseytymistä tai pukeutumistilaa. Yksityiset peseytymistilat edistäisivät myös sukupuolivähemmistöihin ja erilaisiin uskontokuntiin kuuluvien henkilöiden yhdenvertaisuutta.¹³²

Yhdenvertaisuus alue- ja paikallistasolla

IOV:n mukaan perustuslain yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti palvelujen on oltava saatavilla myös haja-asutusalueella ja kohtuullisten etäisyyksien päässä asutuskeskuksista. Erityisesti terveyden- ja sairaanhoitoon liittyvät palvelut, sosiaalipalvelut, yleiseen turvallisuuteen liittyvät palvelut sekä joukkoliikenne ja muut kuljetuspalvelut ovat palveluita, jotka on oltava yhdenvertaisesti saatavilla valtakunnallisesti.¹³³

Kuntatasolla ei ole IOV:n mukaan selkeitä rakenteita perus- ja ihmisoikeustyön koordinaatiolle. Lisäksi paikallistaso tulisi kytkeä mukaan perus- ja ihmisoikeuskeskusteluun nykyistä tiiviimmin.

Alue- ja paikallistason hallinnon sitoutumista perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamiseen tulee edistää ulottamalla perus- ja ihmisoikeuskoordinaatio ja sen edellyttämät rakenteet myös alue- ja paikallistasolle.¹³⁴

---

133 IOV suositukset (n 103), 2; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 16.

134 IOV suositukset (n 103), 1; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 7-8.

---

130 TAS 2019 (n 112), 36.

131 YVV 2019 (n 98), 27-29.

132 Ibid, 27-28.

2 Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen

Suomen perustuslain 7 § varmistaa oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sisältää myös kuolemantuomion ja kidutuksen kiellon sekä kiellon kohdella ihmisiä heidän ihmisarvoaan loukkaavasti.¹³⁵

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten oikeudet

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten rajoittamistoimenpiteissä on puutteita. EOA:n mukaan rajoittamistoimenpiteitä on käytetty sellaisilla tavoilla tai sellaisissa tilanteissa, joita lastensuojelulaki ei salli. Usein lasten perusoikeuksien rajoittaminen on sijaishuollon yksiköissä ja sosiaalityöntekijöiden toimesta katsottu hyväksyttäväksi kasvatuksellisten sääntöjen näkökulmasta. EOA on huomannut tarkastuksillaan, ettei rajoitustoimenpiteiden ja hyväksytyjen kasvatuskeinojen eroa aina tunnisteta, vaan lasta rajoitetaan kasvatukseen vedoten ilman valituskelpoisen päätöksen tekemistä. Sijaishuollon yksiköissä ja sosiaalityöntekijöillä ei siis ole aina kykyä erottaa, mikä on hyväksyttävää kasvatuksellista rajojen asettamista ja mikä lain

tarkoittamaa lapsen perusoikeuksien rajoittamista.¹³⁶

EOA on havainnut lakiin perustumattomia rajoitustoimia useiden tarkastuskäyntien yhteydessä. Joissakin yksiköissä lasten liikkumisvapautta oli rajoitettu perhehoitajan päätöksellä rangaistuksena lasten käyttäytymisestä, ja samalla lasten yhteydenpitoa oli rajoitettu ottamalla puhelimet haltuun ja katkaisemalla nettiyhteys. Lapset eivät myöskään saaneet niitä käyttövaroja, joihin he olisivat lastensuojelulain mukaan olleet oikeutettuja. EOA on painottanut, että lasten epäasiallinen ja alistava kohtelu vaarantaa vakavasti sijoitetun lapsen etuja ja oikeuksia, eivätkä perustuslain turvaamat oikeudet toteutuneet tapauksessa täysimääräisesti.¹³⁷ Eräessä laitoksessa rajoitettiin perusteetta lasten liikkumisvapautta, sosiaalista elämää ja itsemääräämisoikeutta. Toisessa laitoksessa lapset joutuivat koputtamaan huoneensa oveen halutessaan poistua huoneesta. Lapset eivät aina saaneet lupaa poistua. AOA:n mukaan kyseessä vaikutti olevan niin sanottu huonearesti, joka oli lapsia alistava käytäntö. Eräällä tarkastuskäynnillä ilmeni, että lasten sosiaalisia suhteita rajattiin tai kiellettiin kokonaan esimerkiksi kieltämällä lasten väliset keskustelut eri tilanteissa. AOA on lisäksi kiinnittänyt huomiota

135 Perustuslaki (n 3), 7 §.

136 EOA 2019 (n 118), 102, 129-130.

137 Ibid, 135.

siihen, että laissa säädetyt määräjät eristämiseksi ovat ehdottomia, eikä niitä voi ylittää. Lapsi voidaan eristää vain silloin, kuin laissa säädetyt edellytykset täytyvät.¹³⁸

Laitoshoidossa asuvien henkilöiden itsemääräämisoikeus

EOA on ilmaissut huolensa ikääntyneiden hoidossa ja laitoksissa asuvien henkilöiden itsemääräämisoikeudessa ilmeneviin puutteisiin. Käytetyt rajoitustoimet voivat olla perusteettomia ja ilman lainsäädännöllistä perustetta. Lisäksi rajoitustoimet voivat olla liiallisia tai epäyhtenäisiä. Puutteita on myös rajoittamiskäytäntöjen valvonnassa ja toimenpiteiden kontrolloitavuudessa. EOA:n mukaan rajoittamistoimenpiteiden tulisi perustua lakiin.¹³⁹

Laitoshoidossa olevien vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden rajoittamiskäytännöissä on esiintynyt epätietoisuutta, puutteita ja laiminlyöntejä. EOA:n mukaan kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain rajoitustoimenpiteitä koskenut muutos on parantanut tilannetta, mutta laitoksien rajoituskäytännöt ovat edelleen vaihtelevia.¹⁴⁰

Myös IOK on huomauttanut itsemääräämisoikeuden rajoittamistoimia sääntelevän lainsäädännön puuttumisesta.¹⁴¹ Ilman lainsäädäntöä tapahtuvaa itsemääräämisoikeuden rajoitusta tapahtuu monella sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. IOK:n mukaan uuden lainsäädännön tarpeesta vallitsee yhteiskäsitys.¹⁴²

138 Ibid, 104-110.

139 Ibid, 129-130.

140 Ibid, 130.

141 Ihmisoikeuskeskus, Ikääntyneiden henkilöiden oikeudet - keskeiset kansainväliset sopimukset ja kansallinen lainsäädäntö, Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 1/2019 (IOK 1/2019) <https://1586428.168.directo.fi/@Bin/1f99490c107a81ee1dd2f9dd1720b111/1602149277/application/pdf/8326810/lk%3%a4%3%a4ntyneiden%20henkil%3%b6iden%20oikeudet.pdf>, 25.

142 IOK/35/2019 (n 95), 14.

Lapsen oikeudet kansainvälisessä sodankäynnissä

OKA on pohtinut ratkaisussaan sitä, onko viranomaisilla tai hallituksella velvollisuus ryhtyä suomalaisten tai heihin Suomen pysyvän oleskeluluvan omaavien henkilöiden kotiuttamiseen al-Holin pakolaisleiriltä. OKA on vastaanottanut useita kanteluita, joissa on arvosteltu Suomen hallitusta, silloista pääministeri Antti Rinnettä, ulkoministeri Pekka Haavistoa ja ulkoministeriötä sekä sisäministeri Maria Ohisaloa siitä, että he eivät ole ryhtyneet kotiuttamisiin Suomen lainsäädännön ja Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden mukaisesti. OKA:n mukaan asiakokonaisuus on oikeudellisesti monitahoinen.

OKA on punninnut asiakokonaisuutta muun muassa leirillä olevien henkilöiden, erityisesti lasten, perus- ja ihmisoikeuksien sekä Suomessa asuvien ja oleskelevien turvallisuuden näkökulmasta.

OKA on todennut ratkaisussaan, että valtioneuvosto ja ministerit ovat toimineet lainmukaisesti Syyriassa leirillä olevien suomalaisten naisten ja lasten kotiuttamiskysymyksessä.¹⁴³

Ulkoministeri Pekka Haavistoon liittyneet kantelut ovat koskeneet erityisesti ulkoministeriön virkamiehen väitettyä painostamista ja siirtoa toisiin tehtäviin. OKA on todennut päätöksessään, että ei tutki Haaviston toimia, sillä asia on vireillä eduskunnan perustuslakivaliokunnassa.¹⁴⁴ Perustuslakivaliokunta esitti kannanottonaan joulukuussa 2020, että ulkoministeri ei

143 OKA, 'Oikeuskansleri Tuomas Pöystiltä ratkaisu kanteluihin Syyriassa leirillä olevien kotiuttamiseksi' (10.10.2019) <https://www.okv.fi/fi/tiedotteet-ja-puheenvuorot/520/oikeuskansleri-tuomas-poystilta-ratkaisu-kanteluihin-syyriassa-leirilla-olevien-kotiuttamiseksi/> ; OKA/998/1/2019 (9.10.2019) https://www.okv.fi/media/filer_public/83/3e/833e7e8c-340d-48d8-b393-f976fe41f067/okv_998_1_2019_jne.pdf.

144 Yle, 'Oikeuskansleri ei ryhdy toimiin Pekka Haavistosta tehdyissä al-Hol-kanteluissa' (2.1.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11142126>.

ole kysymyksessä olevassa asiassa menetellyt virkatoimissaan perustuslain 116 §:ssä tarkoitetulla tavalla lainvastaisesti. Perustuslakivaliokunnan mielestä edellytyksiä syytteen nostamiselle ei näin ollen ole.¹⁴⁵

LAV on käsitellyt vuosikertomuksessaan lapsen asemaa kansainvälisessä sodankäynnissä al-Holin pakolaisleirin tapauksessa. LAV:n kanta tilanteeseen on ollut se, että leirillä olevien lasten oikeus elämään ja kehittymisen täysimääräiset edellytykset tulee turvata ilman vanhempien tai muiden huoltajien taustaan perustuvaa syrjintää. Suomessa tulisi olla valmius toimia, jos lapsen tilanne arvioidaan vaarantuneeksi siinä määrin, että hänet on saatava turvaan välittömästi. LAV on korostanut lapsen edun tärkeyttä, sekä yksilöllisen ja tilannekohtaisen harkinnan merkitystä toimenpiteiden suunnittelussa. Lapsi tulisi voida palauttaa Suomeen sekä vanhempansa kanssa, että ilman vanhempansa tapauskohtaisesti. Lapsia ei voida LAV:n mukaan pitää vastuullisena siitä, että heidän vanhempansa ovat vieneet heidät taistelualueille. Niinpä valtion tulee huolehtia lasten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta myös silloin, kun suomalainen lapsi on ulkomailla. LAV on todennut, että lapsen oikeuksien sopimuksen veloitteiden ja lasten erityisen tilanteen vuoksi on perusteltua, että lapset pyritään saamaan pois taistelualueilta kaikin keinoin. Noin 30 suomalaistaustaisesta lapsesta kaksi orpolasta on tuotu takaisin Suomeen ulkoministeriön avustuksella. Muiden lapsien osalta LAV on pitänyt tilannetta kestävämmänä ja on todennut, että näin poikkeuksellisessa tilanteessa tulee etsiä ratkaisuja, jotka turvaavat lapsen edun, oikeuden erityiseen suojeluun, henkiinjäämisen sekä kehittymisen.¹⁴⁶

---

145 Eduskunta, 'Perustuslakivaliokunnan mietintö muistutuksesta ulkoministeri Pekka Haaviston virkatoimen lainmukaisuuden tutkimisesta on valmistunut' (9.12.2020) <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Perustuslakivaliokunnan-mietintomuistutuksesta-ulkoministeri-Pekka-Haaviston-virkatoimen-lainmukaisuuden-tutkimisesta-.aspx>.

146 LAV 2020 (n 94), 51-53.

Lapsiin kohdistuva väkivalta ja syrjintä

Lapsiin kohdistuvan väkivallan kitkemiseen tähtäävien toimien vaikutuksia lapsen oikeuksien toteutumiseen pitäisi LAV:n mukaan arvioida säännöllisesti, ja kehitystyö tulisi perustaa tutkittuun tietoon. LAV pitää välttämättömänä, että tukipalveluiden saatavuus ja laatu seksuaalirikoksien uhreiksi joutuneille lapsille varmistetaan. Tällä hetkellä seksuaalirikosten uhrien tukikeskusten (SERI-tukikeskukset) palvelut ovat vain 16 vuotta täyttäneille. Osana väkivallan kitkemiseen liittyviä toimita on myös lakiesitys, jolla mahdollistettaisiin lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustan selvittäminen myös alle kolme kuukautta kestävässä palvelusuhteissa. LAV on huomauttanut, että lainsäädäntöön tulisi lisätä mahdollisuus rikostaustan selvittämiseen säännöllisin väliajoin, esimerkiksi kolmen vuoden välein, tehtävän kestäessä.¹⁴⁷

Henkinen ja fyysinen väkivalta vanhemman tai muun hoitavan aikuisen toimesta on huomattavasti yleisempää sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön itsensä lukevien lasten ja nuorten kohdalla. LAV:n mukaan translain uudistamisessa on huomioitava myös lapset ja nuoret ja sukupuolen juridiseen vahvistamiseen liittyvän lainsäädännön on tuettava lapsen terveen identiteetin kasvua, suojeltava lasta kasvuympäristön vihamieliseltä suhtautumista ja turvattava lapsen oikeuksia. Lisäksi LAV on todennut, että myös intersukupuolisille lapsille ja heidän perheilleen on taattava oikea-aikaiset, laadukkaat ja riittävät hoito- ja tukipalvelut. Vuoden 2019 hallitusohjelmassa on kirjaus, jonka mukaan intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta vahvistetaan ja pienten lasten kosmeettisesta, ei lääketieteellisestä sukulinkirurgiasta luovutaan, jota LAV pitää myönteisenä toimena.¹⁴⁸ Kirjaus ei kuitenkaan vielä ole johtanut konkreettisiin toimiin, vaikka vuoden 2019 alkupuolella valmistuikin oikeusministeriön

---

147 Ibid, 28-29.

148 Ibid, 21-22.

teettämä tutkimus, jolla selvitettiin sitä, miten intersukupuolisten lasten syntymän yhteydessä tehdyt ratkaisut sekä lapsuus- ja nuoruusajan hoidot ovat vaikuttaneet heidän elämäänsä¹⁴⁹.

LAV on tutkinut lasten ja nuorten kohtaamaa kiusaamista, syrjintää ja epäasiallista kohtelua. LAV on korostanut, että kaikille lapsille ja nuorille tulee varmistaa mahdollisuus harrastaa ja viettää vapaa-aikaansa turvallisesti ja heidän oikeuksiaan kunnioittavassa ympäristössä, sillä vapaa-aika muodostaa keskeisen elämäalueen lapsille.¹⁵⁰ LAV:n mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön tulee koordinoida kansallinen ohjelma väkivallan, epäasiallisen kohtelun ja häirinnän ehkäisemiseksi niin liikunta- ja kulttuuriharrastuksiin. Lisäksi edellisellä hallituskaudella tavoitteeksi otettu harrastustakuu¹⁵¹ tulisi ottaa uudelleen esiin lasten ja nuorten vapaa-ajasta käytävässä keskustelussa, sillä harrastustakuu ei ole toteutunut kolmessa neljästä tarkastellusta kunnasta. Tällä hallituskaudella kirjattu tavoite soveltaa Islannin mallia, jolla pyritään mahdollistamaan jokaiselle lapselle mieluista harrastustoimintaa koulupäivän aikana, vahvistaa vapaamuotoistakin harrastamista voimakkaasti tavoitteellisen harrastamisen rinnalla. LAV on kuitenkin kritisoinut Islannin mallin aikuisjohitoisuutta ja lapsen sisällyttämisen ohuutta. LAV onkin korostanut sitä, että lapset ja nuoret tulisi ottaa mukaan vapaa-ajan suunnitteluun uudistuksia tehdessä niin liikunta- kuin kulttuuriasioissakin.¹⁵²

149 Valtioneuvosto 'Selvitys intersukupuolisten ihmisten kokemuksista valmistunut' (28.2.2019) <https://valtioneuvosto.fi/-/selvitys-intersukupuolisten-ihmisten-kokemuksista-valmistunut>

150 LAV 2020 (n 94), 38-39.

151 Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien edistäminen: Avustuskäytännöt ja vapaaehtoistoiminnan helpottaminen (2017) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 10/2017 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79521/OKM_10_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

152 LAV 2020 (n 94), 39.

Naisiin kohdistuva väkivalta

KKO on käsitellyt ratkaisussaan KKO:2019:17 tilannetta, jossa asianomistaja kieltäytyi todistamasta parisuhdeväkivaltaan liittyvässä asiassa, koska hän ja vastaaja olivat olleet avioliitossa ja heillä oli kaksi yhteistä lasta. KKO totesi, että asianomistajalla ei ollut oikeudenkäymiskäärin 17 luvun 18 §:n 2 momentin perusteella vaitiolo-oikeutta, koska vastaajan aikaisemman, asianomistajaan kohdistuvan väkivallan vuoksi oli syytä epäillä, että asianomistaja ei ollut päättänyt vaitiolo-oikeutensa käyttämisestä itse. Näin ollen KKO epäili asianomistajan päätöksen ollen painostuksen tulos. Asianomistajan esitutkintakertomus voitiin ottaa huomioon oikeudenkäynnissä ja tapahtumapaikalle saapunutta poliisia voitiin kuulla siitä, mitä asianomistaja oli hänelle kertonut.¹⁵³

OKA on kehottanut Poliisihallitusta täydentämään parisuhdeväkivaltaa koskevaa ohjeistustaan. Jotta ohjeet vastaisivat paremmin Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimus) vaatimuksia, tulisi niissä huomioida perheväkivallan erityispiirteet ja väkivallan uhrin haavoittuva asema. OKA:n mukaan ohjeista ei tule riittävästi esiin se, että viranomaisen tulee oma-aloitteisesti antaa rikoksen uhrille tietoa tukipalveluista, sekä arvioida uhrin suojelutarve heti alkuvaiheessa. Suojelutarpeen arvioinnissa tulee pystyä huomioimaan parisuhdeväkivallalle tyypillinen toistuvuus, väkivallan paheneminen sekä muut riskitekijät. Myös lähestymiskieltoa koskevat ohjeet ovat puutteelliset, muun muassa siksi, että niissä ei mainita parisuhdevä-

153 Korkein oikeus, KKO:2019:17 (28.2.2019) <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakkopaatokset/1551266450080.html>.

kivaltaa rikostyyppinä.¹⁵⁴ Vaikka parisuhdeväkivallan uhrin ja lähestymiskiellon hakijat voivat olla miehiä, on uhrina tai lähestymiskiellon hakijana useimmiten nainen.

IOK on osoittanut huolensa naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä. Joka viides nainen on kohdannut väkivaltaa puolisonsa toimesta. Noin 30% naisista ja tytöistä ovat huolissaan seksuaalisesta väkivallasta. Seksuaalinen väkivalta, perheväkivalta, lähisuhdeväkivalta, seksuaalinen häirintä ja edellä olevien hiljainen hyväksyntä ovat häiritsevän yleisiä Suomessa. Näin ollen IOK:n mukaan sukupuolten välinen yhdenvertaisuus ei toteudu henkilökohtaisen turvallisuuden osalta. IOK on todennut, että naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen työhön ei ole varattu tarpeeksi rahoitusta ja resursseja. Lisäksi muun muassa perheväkivallan rekisteröimisessä poliisin toimesta ja uhreille tarjottavissa tukipalveluissa, on puutteita. Erityisesti maahanmuuttajanaiset ja muut erityisen haavoittuvassa asemassa olevat naiset kärsivät näistä puutteista eniten.¹⁵⁵

IOV on suositellut vuonna 2018 ja edelleen hallituskaudelle 2019-2023, että naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastaisen työn rahoitusta ja koordinaatiota parannetaan. IOV on myös suositellut lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden palvelujen kehittämisen ja riittävän erityisosaamisen takaamista eri puolella Suomea. Lisäksi naisiin kohdistuvaan väkivaltaan tulisi puuttua lainsäädännön keinoin, muun muassa uudistamalla seksuaalirikoslainsäädäntöä.¹⁵⁶

---

154 OKA, 'Parisuhdeväkivallan erityispiirteet jäävät vähälle huomiolle Poliisihallituksen ohjeissa - apulaisoikeuskansleri kehottaa parantamaan ohjeistusta' (28.11.2019) <https://www.okv.fi/fi/tiedotteet-ja-puheenvuorot/526/parisuhdevakivallan-erityispiirteet-jaavat-vahalle-huomiolle-poliisihallituksen-ohjeissa-apulaisoikeuskansleri-kehottaa-parantamaan-ohjeistusta/>.

155 IOK/35/2019 (n 95), 5-8.

156 IOV suositukset (n 103), 1-2; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 6 ja 16.

Rajoitustoimet ja voimakeinot terveydenhuollossa

Päivystävien terveydenhuollon toimintayksiköiden yhteydessä on aggressiivisille ja päihtyneille potilaille tarkoitettuja, niin kutsuttuja turvahuoneita, joiden käytöstä ei ole lainsäädäntöä. EOA on katsonut, että turvahuoneiden käytöstä johtuvan vapaudenriiston edellytyksistä, kestosta, päätöksentekomenettelystä, päätöksentekijästä ja oikeusturvakeinoista tulisi säätää lailla niin, että perusoikeuksien rajoitusedellytykset täyttyvät.¹⁵⁷

Mielenterveyslaista puuttuu säädöspohja hoitohenkilökunnan voimakeinojen käytöstä potilaan liikkumisvapauden rajoittamiseksi sairaalan alueen ulkopuolella ja potilaan noutamisesta sairaalaan sen alueen ulkopuolelta. Säädöspohja puuttuu myös psykiatrisen potilaan kuljettamisesta muualle kuin terveydenhuollon toimintayksiköihin, potilaan kohtelusta ja oloista kuljetuksen aikana sekä saattajien toimivaltuuksista. Lisäksi psykiatrisissa sairaaloissa voidaan käyttää yksityisen vartiointiliikkeen vartijoita sellaisiin tehtäviin, joihin heille ei ole toimivaltuuksia. EOA:n mukaan nämä lainsäädännön puutteet aiheuttavat ongelmia ja mahdollisia vaaratilanteita jatkuvasti.¹⁵⁸

AOA on katsonut¹⁵⁹, että päivystyksessä aggressiivisesti käyttäytyvän potilaan sitominen pakkotilassa lepositeillä ja lakanalla loukkasi kantelijan henkilökohtaista vapautta. AOA:n mukaan rajoitustoimenpide on sallittu vain niin kauan kuin pakkotila kestää ja se on lopetettava heti, kun se ei ole enää välttämätöntä. Lakanan käyttö sidontavälineenä ei täyttänyt viranomaisen turvallisuusvaatimuksia, eikä lakanaa siten tule käyttää potilaan sitomiseen missään tapauksessa.¹⁶⁰

---

157 EOA 2019 (n 118), 131.

158 Ibid.

159 EOA, Potilaan hoito ja kohtelu EOAK/5485/2018 (13.12.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5485/2018>.

160 Ibid; EOA 2019 (n 118), 136, 240-241.

Vankien ja tutkintavankien oikeudet

EOA on todennut sekä vuoden 2018 että vuoden 2019 vuosikertomuksissaan, että suljetuilla osastoilla vankien sellin ulkopuolinen aika jää alle suositellun kahdeksan tunnin per päivä.¹⁶¹ Myös toimintojen vähäisyys on ongelmana useissa vankiloissa. EOA on lisäksi huomauttanut, että tutkintavankeja ja rangaistusta suorittavia vankeja ei sijoiteta erilleen lain vaatimalla tavalla. Alaikäisiä ei myöskään tulisi sijoittaa samoille osastoille kuin aikuiset, mutta alaikäisille ei ole järjestetty omia osastoja.¹⁶²

Euroopan Neuvoston kidutuksen vastainen komitea (CPT) on yli 20 vuoden ajan arvostellut Suomea siitä, että tutkintavankeja säilytetään liiallisesti poliisivankiloissa. Tutkintavankeuslakia muutettiin 2019 siten, että tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa yli seitsemää vuorokautta ilman painavaa syytä. EOA:n mukaan tutkintavankien säilytysajat poliisivankiloissa ovatkin lyhentyneet muutoksen seurauksena.¹⁶³

AOA on kommentoinut vangin kohtelua tarkkailusellissä. Kantelija oli sijoitettu tarkkailusellissä olevaan eristystilaan alasti kädet selän

taakse sidottuna. Kantelijan olosuhteet olivat AOA:n mukaan säännöstenvastaiset ja hänen ihmisarvoaan loukkaavat. Kantelijalta oli evätty vaatteiden ja vuodevaatteiden saaminen tarkkailuselliin, ja häntä riisutettaessa henkilötarkastuksessa oli ollut mukana myös toista sukupuolta oleva henkilö. Menettelyn moitittavuutta on lisännyt sen pitkäaikainen kesto ja sen tapahtuminen kameravalvonnassa. AOA:n käsityksen mukaan kantelijan oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja yksityisyyteen oli rikottu.¹⁶⁴ AOA ei myöskään ole pitänyt poissuljettuna Euroopan Ihmisoikeussopimuksen¹⁶⁵ 3 artiklan kidutuksen kieltoa koskevien oikeuksien loukkaamista, ainakaan halventavan kohtelun kannalta.¹⁶⁶

IOK:n mukaan tutkintavangeille ei aina tarjota asianmukaista ja riittävää terveydenhoitoa poliisivankiloissa. Esimerkiksi puuttuvasta lääkityksestä ja hoidosta on tapauksia diabetesta sairastavien tutkintavankien osalta.¹⁶⁷ Lisäksi tutkintavankeudessa tai vankilassa olevat vammaiset henkilöt ovat erityisen haavoittuvassa asemassa puuttuvien kohtuullisten mukautusten vuoksi.¹⁶⁸

161 Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2018 K/11/2019 vp <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2018-fi/d41f123c-55c8-465e-9dd7-a154c59bc4fc>, 89 ja 122.

162 EOA 2019 (n 118), 131 ja 213.

163 Ibid, 131; Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050768#O2L2>, 2 luku 1 §; Laki tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n ja 3 luvun 8 §:n muuttamisesta 103/2018 (30.1.2018) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180103>, 2 luku 1 §.

164 EOA, Tarkkailuun sijoittaminen ja olosuhteet sen aikana EOAK/5960/2018 (19.8.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5960/2018>.

165 Euroopan Ihmisoikeussopimus (4.3.1950, voimaan Suomessa 1990) <https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063#idp446224560>, 3 artikla.

166 EOAK/5960/2018 (n 164); EOA 2019 (n 118), 139.

167 IOK/35/2019 (n 95), 16.

168 Ibid, 16.

3 Yksityiselämän suoja

Suomen perustuslain 10 § turvaa jokaiselle oikeuden yksityiselämään, kunniaan ja kotirauhaan. Yksityisyyteen kuuluu myös kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuuden turvaaminen.¹⁶⁹

Ikääntyneiden oikeus yksityisyyteen

EOA:n mukaan laitoshoidossa olevien ikääntyneiden yksityisyyteen elämänkaaritietojen käsittelyssä ja hoidon antamisessa tulisi kiinnittää huomiota muun muassa potilashuoneissa, joissa majoittuu useampi kuin yksi henkilö. Laitoshoidossa olevilla pitkäaikaista hoitoa tarvitsevilla vanhuksilla tulisi olla oma huone saniteettitiloineen. Kahden hengen huoneisiin ei tule sijoittaa tuntemattomia henkilöitä ilman henkilöiden omaa tahtoa.¹⁷⁰

Lapsen oikeus yksityisyyteen

AOA on pohtinut lasten oikeutta yksityisyyteen lastenkodin asukkaina. Henkilökunta oli kuvannut lapsia heille tuleviin muistokuvakirjoihin. Ratkaisussa punnittiin sitä, ovatko lapsista lastenkodissa otetut kuvat salaisena pidettäviä

henkilötietoja, vai voiko kuvia antaa lapsille henkilökohtaisina muistoina lapsuudesta. Lastensuojelun asiakkuus on salassa pidettävää tietoa, ja ko. kuvista voisi käydä ilmi jonkun toisen asukkaan henkilöllisyys. AOA on pohdinnan jälkeen puoltanut kuvien antamista lapsille, sillä perusteella, että kuvien luovuttamisen edellytykset ja riski niiden julkaisemisesta on oikeudellisessa tarkastuksessa arvioitava erillään, eikä kuvien antamista lapsille voi estää vain kuvien mahdollisen julkaisemisen takia.¹⁷¹

Tarkastuskäynnillään AOA on huomannut useita puutteita laitoksissa asuvien lapsien oikeudessa yksityisyyteen. Eräässä laitoksessa ilmeni, että laitoksessa asuvat tytöt eivät saaneet päättää itse, mitä hygieniatuotteita he käyttävät kuukautisten aikana. Heillä ei myöskään ollut mahdollisuutta hankkia itse haluamiaan hygieniatuotteita. AOA:n mukaan kuukautissuojia koskeva käytäntö rajoitti tyttöjen oikeutta määrätä omasta kehostaan ja päättää itse hänen henkilöönsä ja yksityisyyteensä liittyvistä asioista, ja oli tyttöjä alistava. Toisessa laitoksessa lapsia riisutettiin henkilötarkastuksen aikana alasti, samalla kun ohjaajat tarkastelivat lapsen kehoa, vaikka lastensuojelulaki ei oikeuta lapsen riisuttamista henkilötar-

169 Perustuslaki (n 3), 10 §.

170 EOA 2019 (n 118), 146, 275-277.

171 EOA, Valokuvien luovuttaminen lastenkodin lapsille EOAK/6465/2019 (31.12.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6465/2019>; EOA 2019 (n 118), 265-268.

kastuksen yhteydessä. AOA on todennut, että henkilötarkastusta tehdessä tulee valita sellainen toteuttamistapa, joka aiheuttaa mahdollisen vähän haittaa lapselle ja edellyttänyt, että lapsen riisuttamisesta luovutaan välittömästi.¹⁷² Lisäksi AOA on puuttunut laitoksissa esiintyviin kieltoihin meikkaamisesta, hiusten värjäyksestä, lävistyksistä ja laitoksen mielestä epäasiallisten vaatteiden käytöstä. AOA:n mukaan lapsen ulkonäköä koskevilla säännöksillä laitoksissa puututaan lasten itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyyden suojaan.¹⁷³

Huoltajien oikeus ja vastuu lapsen yksityisyyden turvaamisesta sosiaalisessa mediassa ja lapsen omasta käyttäytymisestä sosiaalisessa mediassa on herättänyt keskustelua. LAV:n mukaan lapsen puhelimeen asennettavat seuranta- ja vakoiluohjelmat voivat sekä loukata lapsen oikeutta yksityisyyteen, että vaarantaa lapsen luottamuksen huoltajiinsa. Lisäksi LAV on ottanut kantaa huoltajien oikeuteen julkaista kuvia ja videoita lapsistaan esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, todeten, että huoltajien on pidättäydyttävä julkaisemasta lapsen yksityisyyttä loukkaavia kuvia. Tilanteet vaativat kuitenkin tapauskohtaista tulkintaa asian moninaisuuden vuoksi. LAV on todennut, että huoltajat tarvitsevat tietoa lapsen oikeudesta yksityisyyteen ja konkreettisia ohjeita sen soveltamiseen. Hallitusohjelmaan 2019 sisältyvän Lanzaroten sopimuksen¹⁷⁴ kansallisessa toimeenpano-ohjelmassa tulisikin kiinnittää erityistä huomiota verkossa tapahtuvaan häirintään ja hyväksikäyttöön.¹⁷⁵

172 EOA 2019 (n 118), 107-110.

173 Ibid, 107.

174 Euroopan Neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (Lanzaroten sopimus, voimaan 1.7.2010, Suomessa 1.10.2011) <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088>.

175 LAV 2019 (n 94), 26.

Vankien oikeus yksityisyyteen

Tarkastuksillaan poliisivankiloihin ja vankiloihin EOA on huomannut useita epäkohtia vankien yksityisyyden toteutumisessa. Erityisesti puutteita yksityisyyden toteutumisessa on ollut wc-käytännöissä. Esimerkiksi joissain poliisivankiloissa sellisiin sijoitetut ovat joutuneet tekemään tarpeensa muiden sellisiin sijoitetujen nähden. Samassa sellissä tulisikin säilyttää samanaikaisesti useita vankeja vain, jos sellin wc-istuin on eristetty muusta tilasta, tai wc-tilat ovat erilliset. EOA:n mukaan kameravalvontaa ei voida myöskään pitää hyväksyttävänä vangin wc-käyntien tai peseytymisen yhteydessä, vaikka vangin kameravalvonta olisi muuten sallittu. Wc-asioinnin kameravalvonta on sallittua vain, jos vanki on sijoitettuna eristämistarkkailuun, ja silloinkin tulee pyrkiä järjestelyihin, joilla säilytetään edes vähäinen yksityisyys.¹⁷⁶

Vapautensa menettäneiden henkilöiden yksityisyyttä tulisi suojata myös poliisivankiloiden sisäänkäynneillä ja ulkoilutiloissa niin, että sivullisilla ei olisi suoraa näköyhteyttä näihin paikkoihin. Päihdekontrolliin liittyvien näytteenottotilanteissa vangin yksityisyyttä tulisi suojata olosuhteisiin nähden parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi vangeille osoitetujen puhelinten tulisi olla suojattuja niin, että normaaliääninen keskustelu ei kuulu ulkopuolisille esimerkiksi puhelinkopeilla.¹⁷⁷

Yksityisyyden suojaaminen viranomaisten toimitiloissa ja menettelytavoissa

EOA:lla vuoden 2019 teemana oli oikeus yksityisyyteen. Eritysteemaan liittyen EOA on tarkastuksillaan kiinnittänyt huomiota viranomaisten käytössä olevien toimitilojen asianmukaisuuteen ja asiakkaiden tai tiloihin sijoitetujen henkilöiden yksityisyyden toteutumiseen. EOA:n mukaan viranomaisten toimitilojen

176 EOA 2019 (n 118), 145-147, 211-212.

177 Ibid, 146.

tulee aina soveltua luottamuksellisten tietojen käsittelyyn ja luottamuksellisten keskustelujen käymiseen. Tilojen varusteluun ja valvontaan on kiinnitettävä huomiota, jos tiloja käytetään henkilöiden säilyttämiseen. Lisäksi asuinhuoneita tulee olla riittävästi.¹⁷⁸

Jotta viranomainen voi konkreettisesti toteuttaa oikeutta yksityisyyteen, pitää viranomaisessa työskentelevän EOA:n mukaan tietää toimenpiteen kohteena olevan henkilön toimintavapautta rajoittavien toimenpiteiden käyttämisen perusteet, toteuttamistavat, vaihtoehtoiset toimintamallit sekä hallinnonalansa vaitiolo- ja salassapitosäännökset. Lisäksi viranomaisissa työskentelevien henkilöiden tulee tuntee salassa pidettävien tietojen käsittelytavat. EOA on huomauttanut esimerkiksi poliisin tiedottamisessa esiintyvistä ongelmista.¹⁷⁹

IOV on suositellut hallitukselle tietoturvallisuuden, tietosuojan ja yksityisyyden turvaamisen varmistamista digitalisaation, mutta myös uusien teknologioiden käyttöönotossa ja hyödyntämisessä.¹⁸⁰

---

178 Ibid, 145-146.

179 Ibid, 147, 176-177.

180 IOV suositukset (n 103), 2; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 22-23.

Yksityisyys ja tiedusteluviranomaisten toiminta

Vuonna 2019 aikana työnsä aloittanut tiedusteluvalvontavaltuutettu (TVV) on ensimmäisessä vuosikirjassaan käsitellyt tiedustelumenetelmien suhdetta perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen. Tiedustelumenetelmiä käytettäessä joudutaan tasapainottamaan tiedustelun kohteina olevien yksilöiden yksityisyyden suoja ja muut perus- ja ihmisoikeudet sekä yleinen kansallinen turvallisuus. TVV:n mukaan tiedustelumenetelmiä tulee käyttää vähimmän haitan periaatteen mukaan, kunnioittaen perus- ja ihmisoikeuksia. Vähimmän haitan periaate tarkoittaa, että tiedustelun toimivaltuuden käytöllä ei saa puuttua kenenkään oikeuksiin, eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa haittaa tai vahinkoa kuin on välttämätöntä. Lisäksi tiedusteluviranomaisen tulee valita toimivaltuuksia käyttäessään vaihtoehtoista se, joka edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista parhaiten.¹⁸¹

---

181 Tiedusteluvalvontavaltuutetun kertomus vuodelta 2019, K 14/2020 vp (TVV 2019) <https://tiedusteluvalvonta.fi/documents/12994206/22784442/Tiedusteluvalvontavaltuutetun+kertomus+vuodelta+2019/60544677-62f2-04f6-1c86-a54e-7b66e102/Tiedusteluvalvontavaltuutetun+kertomus+vuodelta+2019.pdf>, 22, 27, 29.

4 Uskonnon ja omantunnon vapaus

Uskonnon ja omantunnon vapaus on turvattu Suomen perustuslain 11 §:ssä. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan ja oikeus ilmaista vakaumus.¹⁸²

Uskonnonvapaus koulutuksessa

EOA on ottanut kantaa koulujen joulujuhlan järjestämistapoihin. Perustuslaissa säädellyt oikeudet uskonnonvapauteen ja yhdenvertaisuuteen edellyttävät, ettei oppilasta saa velvoittaa osallistumaan uskonnon harjoittamiseen vasten hänen tahtoaan. Joulujuhla on osa opetusta ja koulun toimintaa, johon oppilaiden on osallistuttava. Jos joulujuhla järjestetään uskonnollisena tapahtumana, voi koulu loukata oppilaan ja heidän huoltajiensa uskonnon ja omantunnon vapautta, sekä yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua koulun joulujuhlaan. Näin olen koulun joulu- tai päättäjaisjuhla ei voi olla uskonnon harjoittamiseksi katsottava tilaisuus, vaan se on järjestettävä niin, että kaikki koulun oppilaat voivat osallistua siihen vakaumuksestaan riippumatta. AOA on pitänyt ongelmallisena myös koulun lukukauden päättämisyjuhlan järjestämistä kirkkosalissa, sillä ollessaan jumalanpalvelus-

ten toimittamiseen tarkoitettu paikka, kirkosta välittyä itsessään uskonnollisia merkityksiä.¹⁸³

Nykyisen uskonnonopetusta koskevan lainsäädännön mukaan uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan lapsen ei ole mahdollista osallistua elämäkatsomustiedon opetukseen, jos hänen uskontonsa mukaista opetusta järjestetään koulussa.¹⁸⁴ Näin ollen Suomessa evankelisluterilaiseen kirkkoon kuuluva lapsi ei voi osallistua elämäkatsomustiedon opetukseen, vaikka näin itse haluaisi. LAV:n mukaan tämä loukkaa lasten yhdenvertaisuutta.¹⁸⁵ LAV on todennut, että katsomusaineiden opetuksen järjestämistä tulisi selvittää lasten ja nuorten näkökulmasta ja uskonnonopetusta koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkentaa vastaamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimusta. Lisäksi LAV on huomauttanut, että pienen uskontokunnan mukaisen opetuksen järjestämisen puutteet johtavat siihen, että osa lapsista jää vaille uskonnon opetusta.¹⁸⁶

183 EOA, Koulujen uskonnolliset juhlat ym. EOAK/2186/2018 (5.11.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2186/2018> ; EOA 2019 (n 118), 149-150, 316

184 Perusopetuslaki 21.8.1998/628 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L4P13>, 13 §.

185 LAV 2020 (n 94), 25.

186 Ibid.

182 Perustuslaki (n 3), 11 §.

5 Sananvapaus ja julkisuus

Suomen perustuslain 12 § takaa jokaiselle sananvapauden. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Perustuslain 12 § sääntelee myös viranomaisten hallussa olevien asiakirjojen ja muiden tallenteiden julkisuutta. Asiakirjat ja muut tallenteen ovat pääsääntöisesti julkisia, ellei niiden julkisuutta ole erikseen lailla rajoitettu. Lisäksi jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.¹⁸⁷

187 Perustuslaki (n 3), 12 §.

Sananvapauden ja yksityisyydensuojan punninta

Korkein oikeus (KKO) on punninnut sananvapauden ja yksityisyyteen rajapintaa sosiaalisessa mediassa tapahtuneeseen viestintään liittyvässä tapauksessa. KKO on pohtinut tapauksessa, loukkasiko julkaistut verkkoviestit A:n oikeutta yksityisyyteen, vai kuuluivatko ne julkaisijan sananvapauden piiriin. KKO on todennut muun muassa, että yksityisyyden suojan ja sananvapauden välisessä punninnassa asianomaisen henkilön asema on tärkeä arviointiperuste, ja yksityishenkilöt nauttivat vahvaa yksityisyyden suojaa. Sen sijaan yksityisyyteen puuttuvien tietojen julkaisumuoto tai joukkoviestinnän tekniset seikat eivät vaikuta sananvapauden ja yksityisen suojan arviointiperusteisiin. Verkkoviesteissä oli julkaistu esimerkiksi A:n koko nimi, valokuva ja hänen työpaikkansa. Lisäksi häneen oli viitattu ”nettivasikkana” ja ”pedofiilien suojelijana”. KKO katsoi, että viestien sisällön perusteella, oli ilmeistä, että ne loukkasivat A:n oikeutta yksityisyyteen, ja määräsi viestien jakelun keskeytettäväksi.¹⁸⁸

188 Korkein oikeus, KKO:2019:81 (23.9.2019)
<https://www.korkeinoikeus.fi/fi/index/ennakko-paatokset/1568971430957.html>.

Myös OKA:n laillisuusvalvonnassa on tullut esiin ongelmia sananvapauden ja yksityisyyden suojan välisissä rajanvedoissa sosiaalisessa mediassa tapahtuneessa viestinnässä. Ratkaisuisaan OKA on punninnut muun muassa kunnallisia luottamustehtäviä hoitavien virkaan ja ministerien tehtäviin liittyviä virka- ja käyttäytymisvelvoitteita, sekä näiden virka- ja käyttäytymisvelvoitteiden voimassaoloa yksityisillä sosiaalisen median tileillä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. OKA:n ratkaisusta ilmenee, että sanavapaus mahdollistaa kärkeväkin arvostelun, jos se liittyy yhteiskunnallisesti merkittävässä asiayhteydessä käytyyn keskusteluun. Tällaisen arvostelun tulee liittyä arvosteltavan henkilön työhön, eikä henkilöön itseensä. Kuitenkin liian jyrkkä ja tiettyä henkilöä koskeva arvostelu voi muodostua esteeksi julkiseen keskusteluun osallistumiselle. Esimerkiksi ministeriällä on oikeus sananvapauteen, joka antaa vahvaa suojaa yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiselle sekä viestintään, joka kuuluu poliittiseen toimintaan.¹⁸⁹

---

189 OKA 2019 (n 126), 83-85.

AOA puolestaan on todennut, että valokuvaaminen kuuluu perusoikeutena turvattuun sananvapauteen. Tapauksessa sairaalan järjestyksenvalvoja oli menetellyt virheellisesti pyytäessään henkilöä poistamaan sairaalan odotustiloista ottamansa kuvat. Perusoikeuden rajoittamisen tulee perustua laissa säädettyyn toimivaltaan. Järjestyksenvalvojalla ei ole tällaista toimivaltaa, vaan hänen olisi tullut informoida kuvaajaa siitä, että potilaista otetut kuvat ja niiden levittäminen saattaa loukata heidän oikeuttansa yksityisyyteen. Kuitenkin, AOA:n mukaan terveyskeskukseen hakeutuvalla henkilöllä on oikeus odottaa, että hänen yksityisyytään suojellaan. Koska perusoikeuksien välinen punninta kuuluu ensisijaisesti lainsäätäjälle, on AOA kiinnittänyt sosiaali- ja terveysministeriön sekä oikeusministeriön huomiota tarpeeseen säätää asiasta lailla.¹⁹⁰

---

190 EOA 2019 (n 118), 242.

6 Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

Suomen perustuslain 13 § takaa jokaiselle oikeuden järjestää kokouksia ja mielenosoituksia hankkimatta lupaa sekä osallistua niihin. Lisäksi 13 § toinen momentti takaa jokaiselle yhdistymisvapauden. Yhdistymisvapautteen sisältyy oikeus perustaa yhdistys ilman lupaa, kuulua tai olla kuulumatta yhdistyksen sekä osallistua yhdistyksen toimintaan. Yhdistymisvapaus turvaa myös ammatillisen yhdistymisvapauden ja vapauden järjestäytyä muiden etujen valvomiseksi.¹⁹¹

Mielenosoitukset ja valitusoikeus

EOA on tutkinut omasta aloitteestaan poliisin toimintaa liittyen Helsingin Rautatietorilla järjestettyjen mielenosoitusten lopettamiseen ja siirtämiseen kesäkuussa 2017. Poliisi ei ollut tehnyt lopettamisesta ja siirtämisestä valituskelpoista päätöstä, vaan piti toimia hallintotoimina, joista ei tarvitse tehdä valituskelpoista päätöstä. EOA on todennut, että kyseessä olevat päätökset ovat perustuslain oikeusturvaa koskevassa 21 § pykälässä tarkoitettuja oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia päätöksiä. Tällaisia päätöksiä ei voida pitää muutoksenhakukelvottomina tosiasiallisina hallintotoimina, sillä ne puuttuvat perustuslain 13 §:ssä taattuun oikeuteen järjestää ja osallistua mielenosoituksiin. Näin ollen tällaisiin päätöksiin tulee liittää valitusosoitus, jotta muutoksenhakukelpoisuuden päättävä elin on viime kädessä tuomioistuin.¹⁹²

191 Perustuslaki (n 3), 13 §.

192 EOA, Poliisin menettely rautatietorin mielenosoitusten yhteydessä EOAK/5998/2017 (18.12.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5998/2017>; EOA 2019 (n 118), 150.

Yhdistyksen toiminnan kieltäminen

KKO myönsi valitusluvan asiassa, joka koskee vaatimusta Pohjoismaisen vastarintaliikkeen lakkauttamista. Samalla KKO kielsi sen toiminnan asian lopullisen ratkaisun antamiseen saakka. Väli aikaista toimintakieltoa vaatineen Poliisihallituksen mukaan edellytykset lakkauttamiselle ovat olemassa, sillä yhdistys toimii olennaisesti vastoin lakia ja hyviä tapoja. Poliisihallituksen mukaan yhdistys muun muassa levittää vihapuhetta maahanmuuttajista, seksuaalivähemmistöistä ja juutalaisista hyväksymällä yhdistyksen toiminnassa tapahtuneen väkivallan, kyseenalaistamalla holokaustin ja ihannoimalla fasisteja. Pohjoismaisen vastarintaliikkeen mukaan yhdistys toimii sanan- ja yhdistymisvapauden rajoissa, ja on näin ollen kiistänyt Poliisihallituksen väitteet.¹⁹³ KKO on syyskuussa 2020 antamassaan tuomiossa todennut, että yhdistyksen tavoitteet olivat perustuslaissa ja rikoslaisissa säädettyjen kansanvaltaisen yhteiskunnan perusteiden ja niiden tausta-arvojen vastaisia. KKO määräsi samalla yhdistyksen lakkautettavaksi.¹⁹⁴

193 KKO, 'KKO myönsi Pohjoismaiselle vastarintaliikkeelle valitusluvan ja kielsi väliaikaisesti sen toiminnan' (28.3.2019) <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2019/kkomyonsipohjoismaisellevastarintaliikkeellevalituslujanja-kielsivaliaikaisestiisentoiminnan.html>.

194 KKO, 'KKO mukaan rekisteröimätön Pohjoismaisen vastarintaliike -yhdistys toimi olennaisesti vastoin lakia, minkä vuoksi se on lakkautettava' (22.9.2020) <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2020/pohjoismainenvastarintaliike-yhdistyslakkautettava.html>.

7 Vaali- ja osallistumisoikeudet

Suomen perustuslain 14 § mukaan jokaisella 18 vuotta täyttäneellä Suomen kansalaisella on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksessä. Jokaisella 18 vuotta täyttäneellä Suomen kansalaisella ja maassa asuvalla muulla Euroopan unionin kansalaisella on oikeus äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa. Myös jokaisella 18 vuotta täyttäneellä Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä.

Lisäksi julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.¹⁹⁵

Lapsen osallistumisoikeudet yhteiskunnassa

LAV:n mukaan erityisesti lasten tietoisuus omista oikeuksistaan ja käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista vaatii huomiota. Myös lasten parissa työskentelevien ammattiryhmien tietoisuus lapsen oikeuksista on keskeinen kehitettävistä asioista. Lisäksi palautetta tulisi kerätä lapsilta ja hallinnollisten menettelyjen ja päätöksenteon valmistelun lapsiystävällisyys tulisi taata.

LAV on pitänyt tärkeänä vuoden 2019 hallitusohjelman kirjausta kouluopetuksen ja koulujen toimintakäytäntöjen kehittämisestä, jolla pyritään parantamaan lasten ja nuorten valmiuksia omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa. LAV on toivonut, että kirjaus sisältäisi riittävästi resursoituja konk-

reettisiä toimenpiteitä, joilla lasten ja nuorten osallistumisoikeuksia edistetään.¹⁹⁶

Äänestysmahdollisuuden varmistaminen

EOA on katsonut, että psykiatrisen sairaalan henkilökunnan tulee varmistaa, että asiakkaat ovat tietoisia mahdollisuudestaan osallistua yleiseen ennakoäänestykseen. Jos asiakkaat eivät tiedä äänestysmahdollisuudesta, eivät he myöskään ymmärrettävästi aina osaa pyytää mahdollisuutta äänestää. Eristettyjen potilaiden kohdalla tulisi erikseen harkita voisiko potilas käydä äänestämässä valvonnan alaisena. Jos äänestys voisi olla mahdollista, tulee henkilökunnan aktiivisesti tarjota tätä mahdollisuutta. Näin henkilökunta edistäisi perustuslaissa tarkoitettulla tavalla asiakkaidensa mahdollisuutta osallistua äänestämislään yhteiskunnalliseen toimintaan.¹⁹⁷

EOA teki yllätystarkastuksia äänestyspaikoille kahdeksassa eri kunnassa vuoden 2019 europarlamenttivaalien vaalipäivänä. Tarkastuksilla selvitettiin äänestyspaikkojen esteettömyyttä, vammaisten osallistumismahdollisuuksia ja vaalialaisuuden toteutumista. Puutteita havaittiin lähes kaikilla äänestyspaikoilla. Puutteita löytyi mm. äänestystilan tai sinne johtavan reitin esteettömyydessä. Lisäksi esteettömien äänestyskoppien tai -paikkojen puute saattoi vaarantaa vaalialaisuuden säilymistä.¹⁹⁸

196 LAV (n 94), 24.

197 EOA 2019 (n 118), 150.

198 EOA, 'Esteettömyydessä vakavia puutteita - pyörätuolilla ei päässyt äänestyspaikalle' (7.6.2019) https://www.oikeusasiamies.fi/fi_FI/-/esteettomyydessä-vakavia-puutteita-pyörätuolilla-ei-päässyt-äänestyspaikalle; EOA 2019 (n 118), 65-66, 130.

195 Perustuslaki (n 3), 14 §.

8 Sivistykselliset oikeudet

Suomen perustuslain 16 § mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Julkisen vallan on turvattava myös yhtäläinen mahdollisuus muuhun kuin perusopetukseen ja itsensä kehittämiseen varattomuuden sitä estämättä. Lisäksi sivistykselliset oikeudet sisältävät tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapauden turvaamisen.¹⁹⁹

Lapsen oikeus maksuttomaan perusopetukseen

AOA on todennut useissa ratkaisuisaan, että maksuton perusopetus on yksiselitteinen. Jokaisella on oikeus osallistua yhdenvertaisesti opetukseen ilman lisämaksuja. Opetuksen järjestämiseen tulee osoittaa riittävät resurssit myös koulun ulkopuolella, esimerkiksi koulun retkillä.²⁰⁰

Perusopetuksen maksuttomuuden ja oppilaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta on EOA:n mukaan ongelmallista, jos koulun aloitteesta suunnitellaan ja toteutetaan tapahtumia,

jotka toteutetaan osana koulun toimintaa sen työaikana, ja joiden kustannuksien kattaminen on lähtökohtaisesti perheiden vastuulla. Ongelmallista on esimerkiksi maksullisen retken tai liikuntapäivän järjestäminen niin, että sille on myös maksuton vaihtoehto. Tämä jakaa lapset niihin, joilla on varaa ja niihin, joilla ei ole varaa maksaa tapahtumasta. EOA:n mukaan jokaisella oppilaalla tulee olla tulla mahdollisuus osallistua koulun opetussuunnitelman mukaiseen toimintaan ilman lisämaksuja ja yhdenvertaisesti. Kuntien tulee välttää käytäntöjä, jotka tosiasiallisesti lisäävät epätasa-arvoa. Kunnille ei ole opetuksen järjestäjinä jätetty harkintavaltaa perusopetuksen maksuttomuuden suhteen.²⁰¹ Myös LAV:n mukaan perusopetuksen maksuttomuudesta on huolehdittava.²⁰²

Vuoden 2019 hallitusohjelma sisältää useita koulutukseen ja oppimiseen liittyviä kirjauksia, joihin LAV on ottanut kantaa. LAV on esimerkik-

¹⁹⁹ Perustuslaki (n 3), 16 §.

²⁰⁰ EOA, 'Kuntien kirjavat käytänteet vaarantavat perusopetuksen maksuttomuutta' (28.10.2019) https://www.oikeusasiamies.fi/fi_FI/-/kuntien-kirjavat-kaytanteet-vaarantavat-perusopetuksen-maksuttomuutta; EOA 2019 (n 118), 315.

²⁰¹ EOA 2019 (n 118), 151; EOA, Maksullinen toiminta perusopetuksessa EOAK/1120/2018 (23.10.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1120/2018>; EOA, Rahan kerääminen vanhemmilta valinnaisen liikunnan ja retken järjestämistä koskeviin kuluihin EOAK/2882/2018 (23.10.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/2882/2018>; EOA, Maksulliset luokkaretket ja tapahtumapäivät perusopetuksessa EOAK/5984/2018 <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5984/2018>.

²⁰² LAV 2020 (n 94), 40-41.

si todennut, että hallituksen tavoite taata jokaiselle nuorelle toisen asteen koulutus on kannatettava. Toisen asteen koulutuksen tulisi olla mieluinen ja mielekäs jokaiselle nuorelle eikä tavoitetta tule täyttää sillä, että jokaiselle löytyy tai määrätään opiskelupaikka. LAV:n mukaan yhdenvertaisen koulutuksen mahdollistamiseksi myös koulujen läheisyydestä tulisi huolehtia.²⁰³

Lapsen oikeus turvalliseen perusopetukseen

EOA on todennut, että oppilaiden oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ei aina toteudu, erityisesti siksi, että koulujen keinot havaita ja puuttua kiusaamiseen ovat usein riittämättömät. Lisäksi kuntien opetustoimen ja koulujen oikeudellisessa osaamisessa, hallinnollisessa menettelyssä ja päätöksenteossa on ongelmia. EOA:n mukaan esimerkiksi lakiin perustuvia tai hallintolain mukaisia muutoksenhakukelpoisia hallintopäätöksiä ei aina tehdä.²⁰⁴

EOA on yhdessä IOK:n kanssa järjestänyt koulutusta perus- ja ihmisoikeuksista rehtoreille ja muulle opetustoimen johdolle. Koulutuksessa on käsitelty muun muassa perus- ja ihmisoikeuksia juridisesta ja toisaalta koulun arjen näkökulmasta. EOA:lle tulevat, tyypilliset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen kouluissa liittyvät kantelut koskevat muun muassa yhdenvertaista oikeutta koulutukseen, puutteita hallinnossa ja päätöksenteossa, erityisen tuen päätöksiä, uskontoa koulussa sekä turvallista opiskeluympäristöä.²⁰⁵

203 Ibid, 40, 43.

204 EOA 2019 (n 118), 132.

205 IOK, Perus- ja ihmisoikeudet opetustoimessa, Opetustoimen johdolle <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/ihmisoikeuskoulutus/pio-opetustoimessa/opetustoimen-johdolle/>

LAV:n mukaan 1990-luvulla alkanut kouluverkoston harveneminen heikentää oppilaiden mahdollisuuksia osallistua opetukseen samalla kun pitkät koulumatkat uhkaavat lasten sosiaalisia suhteita, vapaa-ajan harrastuksia ja terveyttä. Opetusta tulisi siis järjestää kohtuullisesti saavutettavien lähimatkojen päässä kaikilla koulutusasteilla. Lisäksi LAV on muistuttanut kouluympäristön turvallisuudesta niin koulumatkojen, koulurakennuksien sisäilman ja rauhallisuuden kuin kiusaamisen kitkemisen näkökulmista.²⁰⁶

Perus- ja ihmisoikeudet viranomaistoiminnassa

EOA on kiinnittänyt huomiota perus- ja ihmisoikeustietoisuuden puutteisiin viranomaistoiminnassa. Osaamisen puutteiden takia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja edistämiseen ei kiinnitetä tarpeeksi huomiota. Perus- ja ihmisoikeuskoulutusta ei järjestetä riittävästi.²⁰⁷

IOV on antanut useita suosituksia perus- ja ihmisoikeuskoulutuksesta, mm. kaikilla hallinnon tasoilla. Esteetöntä ja saavutettavaa perus- ja ihmisoikeustietoa tulee kehittää ja julkaista eri kielillä sekä eri kommunikaatiokeinoille ja -tavoille soveltuvana. Lisäksi lainvalmistelun tietopohjaa tulee vahvistaa kartoittamalla perus- ja ihmisoikeuskysymysten tutkimustarpeita ja rahoittamalla tutkimuksia valtioneuvoston tutkimusvaroista. Tietopohjaa tulee vahvistaa myös kehittämällä dialogia ja lisäämällä päätöksentekoa tukevaa osallisuutta eri väestöryhmien osalta.²⁰⁸

206 LAV 2020 (n 94), 43.

207 EOA 2019 (n 118), 132.

208 IOV suositukset (n 103), 1; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 7-9.

9 Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattu Suomen perustuslain 17 §:ssä. Perustuslain mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi, joita on saatava käyttää viranomaisasioissa. Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin sisältää myös saamelaisten ja romanien sekä muiden ryhmien oikeuden kehittää ja käyttää omaa kieltään ja kulttuuriaan, sekä turvaa viittomakielisten ja vammaisten henkilöiden tulkitsemis- ja käännösavun turvaamisen.²⁰⁹

Kielellisten oikeuksien turvaaminen

EOA on kiinnittänyt Kelan huomiota siihen, että sen tulee ottaa huomioon palvelujen käyttäjien erityistarpeet ja palvelujen jatkuvuuteen ja kattavuuteen liittyvät tekijät tulkkauspalvelun hankinnassa. Kela ei ollut onnistunut hankkimaan viittomakielistä tulkkiä kantelijalle, jolloin EOA katsoi, että Kelan olisi tullut varmistaa kantelijan palvelun jatkuminen viittomakielisen opiskelutulkkauksen järjestämisessä paremmin. Asiakkaalle ei voida olla järjestämättä hänen tarvitsemaansa tulkkauspalvelua tarjouskilpailun tai sen lopputuloksen perusteella.²¹⁰

IOV on antanut hallituskaudelle 2019-2023 useita suosituksia kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Näiden mukaan kielellisten oikeuksien toteutuminen ja oman kielen käyttämisen mahdollisuus on turvattava sote-uudistuksen yhteydessä. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota ruotsin kielen asemaan kansalliskielenä.

²⁰⁹ Perustuslaki (n 3), 17 §.

²¹⁰ EOA 2019 (n 118), 74.

Hallituksen tulee myös tehostaa eri ryhmien kielen ja kulttuurin ylläpitämisen mahdollisuuksia ja kehittää viittomakielilain toteutumisen seurantaa.

Lapsen kielelliset oikeudet

EOA on ottanut kantaa lapsen kielellisten oikeuksien turvaamiseen sijaishuollossa. Tapauksessa kotinsa ulkopuolelle sijoitetun lapsen äidinkieltä espanjaa ei ylläpidetty sijaishuollon kahden ensimmäisen vuoden aikana, jolloin lapsen kielitaito oli heikentynyt ja hän oli menettänyt yhteisen kielen äitinsä kanssa. EOA:n mukaan lapsen äidinkielen oppiminen ja sen säilyttäminen on erityisen tärkeää lapsen identiteetin muodostumiselle ja kehitykselle sekä perheen ja läheisten kanssa yhteyden pitämiseksi. EOA on todennut, että lapsen kielellisten oikeuksien toteutumista ei voida jättää lapsen ja läheisten yhteydenpidon varaan, vaan lastensuojelulla on velvollisuus tukea lapsen kielellisiä oikeuksia aktiivisesti. EOA on pitänyt tapauksessa ilmeneviä puutteita kielellisten oikeuksien varmistamisessa lainvastaisina.²¹¹

LAV puolestaan on kiinnittänyt huomiota siihen, että romanikielisten oppilaiden tulisi saada opetusta ja palvelua omalla kielellään, ja että saamenkielisten lasten oikeutta saada opetusta omalla kielellään saamelaisalueiden ulkopuolella tulisi parantaa.²¹²

²¹¹ EOA, Sosiaalihuollon menettely lapsen asioissa EOAK/125/2018 (28.6.2018) <https://www.oikeusiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/125/2018>; EOA 2019 (n 27), 134-135.

²¹² LAV 2020 (n 94), 41.

10 Alkuperäiskansojen oikeudet

Suomen perustuslain 17 § 3 momentti takaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltä ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Perustuslain 121 § 4 momentti takaa saamelaisille heidän kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto saamelaisten kotiseutu-alueella sen mukaan kuin lailla säädetään.²¹³

Saamelaisten kielellinen yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on todennut, että saamen kielilain ja yhdenvertaisuuslain mukaiset veloitteet on otettava huomioon jo terveystalvuuksien suunnittelussa saamelaisten kielellisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Myös kielitaitovaatimusten asettaminen työntekijöille on toimenpide, joka viranomaisten tulee aktiivisesti ja riittävän ajoissa varmistaa saamenkielisten palveluiden turvaamiseksi. Myös YVV on saanut saamelaisilta vuosittain useita kielelliseen yhdenvertaisuuteen liittyviä yhteydenottoja. Yhteydenotot ovat liittyneet muun muassa siihen, että terveys- ja sosiaalipalveluja ei ole saatavilla saamelaisten omilla kielillä. YVV on ilmaissut huolensa saa-

menkielisten palveluiden saatavuuden turvaamisesta sote-uudistuksen yhteydessä.²¹⁴

EOA on ottanut kantaa Kelan toimintaan kiireellisten toimeentulotukihakemusten käsittelyssä pohjois-, inarin- ja koltansaamea äidinkielenään puhuvien kohdalla. Kiireellisen toimeentulotukihakemuksen voi saattaa vireille pelkästään asioimalla henkilökohtaisesti Kelan toimistolla tai Kelan puhelinasiakaspalvelussa. Kuitenkin Kelan selvityksen mukaan pohjoissaamenkielisiä puhelinpalveluja tarjottiin vain tiistaina ja torstaina kello 09-11, eli yhteensä neljän tunnin ajan viikossa. Inarin- ja koltansaameksi palvelua ei ollut tarjolla. Inarinsaameksi puhelinpalvelu oli mahdollista vain ajanvarauksella, joka kehoitettiin tekemään soittamalla suomenkieliseen palvelunumeroon. Kelassa voi myös asioida tulkin avustuksella, mutta kantelijan mukaan kiireellisen toimeentulon kyseessä ollen ajanvarauksen ja tulkin hankinta ei aina ole mahdollista. Vastaavia rajoitteita asian hoitamiseen ei ole suomen- ja ruotsinkielisillä asiakkailla. Vaikka Kela saadun selvityksen perusteella on pyrkinyt tavalla tai toisella huolehtimaan saamenkielisten etuushakijoiden oikeuksista, ei EOA:n mukaan saamenkielisten asiakkaiden oikeudet toteudu yhdenvertaisesti suomen- ja ruotsinkielisiin asiakkaisiin verrattuna. EOA on todennut, että Kelan tulee pyrkiä

²¹³ Perustuslaki (n 3), 17 § 3 momentti ja 121 § 4 momentti.

²¹⁴ YVV 2019 (n 98), 15-16

varmistamaan saamenkielisten asiakkaiden yhdenvertaiset oikeudet varsinkin silloin, kun kyse on kiireellisestä toimeentulotuesta, jonka hakeminen edellyttää henkilökohtaista asiointia.²¹⁵

Saamenkielinen opetus

Saamenkielisten palvelujen turvaamisen lisäksi saamelaislasten oikeus omakieliseen opetukseen on keskeistä saamelaisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden kannalta sekä saamen kielten säilymistä vuoksi. Vaikka hallitus on tukenut saamen kielten säilymistä, saamenkielisen opetuksen tilanteeseen ja saatavuuden ongelmiin saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella on kiinnitettävä huomiota. YVV:n mukaan puutteista huolimatta saamelaisten koulutuksen saralla on myös positiivisia muutoksia. Saamenkielisen koulutuksen saatavuutta on lisätty esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Oulun yliopiston hankkeilla. Lainsäädännön puutteiden vuoksi saamelainen koulutus on rakennettu suomalaisen koulujärjestelmän runkoon erilaisien hankkeiden avulla. YVV:n mukaan tämä ei ole kestävä ratkaisu alkuperäiskansan kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien turvaamiseen. Näin ollen lainsäädäntöä on kehitettävä niin, että saamelaisen koulutuksen resurssit ja organisointi mahdollistaa jokaiselle saamelaiselle koulutuksen, joka turvaa saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet.²¹⁶

---

215 EOA, Saamenkielisten kielelliset oikeudet eivät toteudu haettaessa kiireellistä toimeentulotukea EOAK/3774/2018 (13.12.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3774/2018>; EOA (n 118), 323.

216 YVV 2019 (n 98), 15-16.

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio

Saamelaisten yhdenvertaisuuden takaamisessa on pitkään ollut puutteita. Vuonna 2017 käynnistetyn saamelaisten totuus- ja sovintokomissioprosessin valmistelussa komissiolle neuvoteltiin Mandaatti vuoden 2019 aikana yhteistyössä saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen kanssa.²¹⁷ Komission jäsenten nimeämiset tapahtuvat vuoden 2020 lopulla.²¹⁸

IOV on suositellut hallitukselle, että saamelaisten itsemääräämisoikeutta ja tosiasiallisia vaikutusmahdollisuuksia tulisi parantaa, kunnioittaen vapaan, tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaatetta.²¹⁹

---

217 Valtioneuvoston kanslia, Saamelaisten totuus- ja sovintokomission asettaminen 19-724 (31.10.2019) https://vnk.fi/documents/10616/20470117/TSK-mandaatti+31.10.2019_su.pdf/142f27c0-5ae3-10a4-ffd0-caf2f4527eb3/TSK-mandaatti+31.10.2019_su.pdf.

218 Valtioneuvoston kanslia, 'Saamelaisten totuus- ja sovintokomission asettaminen etenee' (13.11.2019) <https://vnk.fi/-/saamelaisten-totuus-ja-sovintokomission-asettaminen-eten-1>.

219 IOV suositukset (n 103), 2; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 16-17.

11 Oikeus työhön ja elinkeinovapaus

Suomen perustuslain 18 § takaa jokaiselle oikeuden hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta. Julkisen vallan on myös edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Perustuslain 18 § 3 momentin mukaan ketään ei saa erottaa työstä ilman lakiin perustuvaa syytä.²²⁰

Työperäinen hyväksikäyttö

YVV on kansallisena ihmiskaupparaportojana kiinnittänyt huomiota signaaleihin työperäisen hyväksikäytön lisääntymisestä. Tietyillä aloilla työvoiman hyväksikäyttö on YVV:n mukaan jo sääntö, eikä poikkeus. Riskialoja ovat muun muassa ravintola-ala, siivousala, parturit, autopesulat sekä palvelualat. Nykyisellään työperäisen hyväksikäytön uhria ei tueta tarpeeksi. Hyväksikäytön ehkäisemiseksi tulisi tunnistaa haavoittuvuutta aiheuttavia rakenteita, ja lisätä seuraamusten ja sanktioiden tehokkuutta.

Ihmiskaupan uhrien auttamisen ja rikosprosessin välinen yhteys on ongelmallinen. Ihmiskaupan uhrien poistamisen perusteena auttamisjärjestelmästä on käytetty sitä, että tutkintanimike vaihtuu ihmiskaupasta toiseen

²²⁰ Perustuslaki (n 3), 18 §.

nimikkeeseen, esimerkiksi kiskonnantapaiseen työsyryntään. Tällöin ihmiskaupan uhrit eivät saa tarvitsemaansa apua.²²¹

Puutteet työehdoissa

Aluehallintovirastot (AVI) ovat huomanneet valvontatyössään puutteita ulkomailta Suomeen lähetettyjen henkilöiden palkkauksessa. Työntekijöille maksettu palkka ei ole aina sisältänyt työehtosopimuksessa määriteltyjä lisiä. Usein myös maksettu palkka on alittanut työehtosopimuksen minimitason. Lisäksi noin puolessa tarkastetuista kohteista havaittiin puutteita työajan hallinnassa.²²²

AVI:t ovat muistuttaneet, että kesätyöntekijöiden työehtojen tulee olla samanlaiset kuin muilla työntekijöillä. Valvontatyössä on kesätyöläisten osalta havaittu esimerkiksi työvuorojen yksipuolisia peruutuksia ja ylipitkien työpäivien teettämistä. Puutteita on ollut myös työhön perehdyttämisessä, väkivallan uhan hallinnassa ja työn vaarojen arvioinnissa.²²³

²²¹ YVV 2019 (n 98), 46-48.

²²² Työsuojelu, 'Valvontahavainto: Moni ulkomailta lähetetty työntekijä saa liian vähän palkkaa' (23.9.2019) <https://www.tyosuojelu.fi/-/valvontahavainto-moni-ulkomailta-lahetty-tyontekija-saa-liian-vahan-palkkaa> .

²²³ Työsuojelu, 'Kesätyöntekijöiden työehdot samanlaiset kuin muillakin' (10.4.2019) <https://www.tyosuojelu.fi/-/kesatyontekijoiden-tyoehdot-samanlaiset-kuin-muillakin>

12 Oikeus sosiaaliturvaan

Suomen perustuslain 19 § turvaa jokaisen oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.²²⁴

Ihmiskaupan uhrin oikeus sosiaaliturvaan

AOA on katsonut, että puutteet ihmiskaupan uhrien auttamistoimissa ja sosiaalihuollon järjestämisessä loukkasi uhrin oikeutta sosiaaliturvaan.²²⁵ AOA:n mukaan kaupungin sosiaalitoimi ei ollut tunnistanut uhria sosiaalihuoltolain mukaiseksi erityistä tukea tarvitseväksi henkilöksi, vaikka hänet oli virallisesti tunnistettu ihmiskaupan uhriksi. Sosiaalitoimi oli näin olennaisesti laiminlyönyt velvollisuutensa suunnitella ja järjestää uhrille palveluja ja tukitoimia, sekä tehdä erityisen tuen päätöksiä. AOA on katsonut sosiaalitoimen menettelyn lainvastaiseksi.²²⁶

Myös YVV:lle ihmiskaupparaportoijana on syntynyt käsitys, että kunnan tuntevat huonosti velvoitteensa järjestää tai hankkia palveluita

ja tukitoimia ihmiskaupan uhreille. YVV on kommentoinut ihmiskaupan vastaista toimintaa, ja todennut, että toimintaa tulisi uudistaa niin, että uhrit voivat saada apua yhdenvertaisesti koko valtakunnan alueella. Lisäksi ihmiskaupan uhrien turvallinen asuminen tulisi järjestää ja siitä tulisi säätää lailla.²²⁷

Ikääntyneiden oikeus sosiaaliturvaan sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin

EOA:n mukaan ikääntyneiden hoidossa havaitaan jatkuvasti puutteita muun muassa hygienian, vaippojen vaihdon, ulkoilun, ravinnon ja kuntoutuksen sekä lääkehoidon, lääkärikäyntien tiheyden ja hammashoidon osalta. EOA on huomannut puutteita myös kotona asuvien ikääntyneiden palveluissa. Esimerkiksi asiointipalveluissa, turvallisuudessa ja ulkoilun mahdollistamisessa on puutteita, kuin myös palvelujen riittävydessä ja laadussa. Ikääntyneiden hoidossa ja palveluissa havaitut puutteet voivat jatkua pitkään ennen kuin niihin puututaan, sillä kunnat eivät valvo riittävästi palvelujen laatua ja aluehallintoviranomaisten ohjeita ei aina noudateta. Lisäksi kotona annettavien palvelujen riittävyden ja laadun omavalvonta ja jälkivalvonta ei ole riittävä.²²⁸

---

224 Perustuslaki (n 3), 19 §.

225 EOA, Ihmiskaupan uhrien auttamistoimien järjestäminen EOAK/3489/2017 (28.6.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/rfi/raatkaisut/-/eoar/3489/2017>.

226 Ibid; EOA 2019 (n 118), 138, 233; YVV 2019 (n 98), 45-46.

---

227 YVV 2019 (n 98), 42, 44-45.

228 EOA 2019 (n 118), 129.

AVI:t ja Valvira ovat huomanneet yhte-neväisiä puutteita tarkastuskäynneillään hoivakoteihin. Puutteet ovat liittyneet muun muassa henkilöstön riittävyyteen, lääkehoidon toteuttamiseen, sairaanhoidollisten palveluiden varmistamiseen, yksiköiden johtamiseen sekä työvuorolistoihin. Liian vähäinen henkilöstö-määrä on johtanut siihen, että hoitajat eivät ole ehtineet huolehtia riittävästi asiakkaiden perushoidosta. Joissakin hoivakodeissa on myös ollut puutteita tilojen riittävässä siisteydessä ja hygieniassa. Lääkehoidon toteuttamisessa ilmeneviä puutteita olivat esimerkiksi puuttuvat kirjalliset lääkeluvat ja puutteet osaamisen varmistamisessa. Lääkkeiden säilytys oli epäasi-anmukaista useissa hoivakodeissa. Sairaanhoi-dollisten palveluiden varmistamisen puutteet esiintyivät esimerkiksi suurina vaihteluina lääkäripalveluiden saatavuudessa, sekä siinä, ettei saattohoitoa ollut huomioitu riittäväsi hen-kilöstön määrässä tai henkilöstön osaamisessa. Yksiköiden vastuuhenkilöillä ei aina ollut tietoa lainmukaisesta vastuustaan yksikön toiminnasta ja sen asianmukaisuudesta. Lisäksi työvuoroli-stoissa oli ilmennyt vääriä tietoja työvuoroista.²²⁹

IOK on huomauttanut, että palveluiden saatavuudessa ja edullisuudessa on puutteita erityisesti pitkäaikaista hoitoa tarvitseville. Li-säksi pääsy oikeuteen sosiaali- ja terveyspalve-luissa ilmenneistä perusoikeusloukkauksista on haastavaa.²³⁰ IOK on todennut myös, että puut-tuva sääntely palveluasumisen maksuista tekee ikääntyneiden ja heidän omaistensa tilanteesta

oikeudellisesti ja taloudellisesti epävarman.²³¹ Lisäksi ikääntyneiden tulisi saada mielipiteensä kuulluksi hoitosuunnitelmastaan, ja vanhuksille tulisi taata riittävä mahdollisuus ulkoiluun.²³²

Kelan toiminta sosiaaliturvan toteutumisessa

EOA on lausunut kantelijan oikeudesta sosiaa-liturvaan ja ihmiselämän arvoiseen turvaan.²³³ Asiassa Kela oli hakenut valituslupaa korkeim-malta hallinto-oikeudelta, eikä pannut täytän-töön hallinto-oikeuden velvoittavaa päätöstä. Vaikka pääsääntöisesti päätöstä, johon voi ha-kea muutosta valittamalla, ei saa panna täytän-töön ennen kuin päätös on saanut lainvoiman, ei valitus estä täytäntöönpanoa, jos asiassa tarvitaan valituslupa. AOA:n mukaan täytän-töönpanon lykkääminen sillä perusteella, että valitusluvalla haetaan niin sanottua ennako- tai linjaratkaisua, ei ole riittävä oikeusperuste täy-täntöönpanon lykkäämiselle, jos lykkäämisestä voi seurata perusoikeuksien, kuten yksilön sub-jektiivisen toimeentulotukioikeuden toteutumisen viivästyminen tai vaarantuminen. Näin ollen Kelan olisi tullut panna täytäntöön lainvoimaa vailta olevan hallinto-oikeuden päätös huoli-matta siitä, että Kela oli hakenut valituslupaa. Kela olisi näin varmistanut kantelijalle hallinto-oikeuden tarpeellisenä pitämän ja tarvitseman lääkehoidon hankinnan ja turvannut kantelijan lääkehoidon jatkumisen valitushakemuksen käsittelyn ajalta. AOA:n mukaan asiassa oli kyse kantelijan näkökulmasta subjektiivisesta oikeudesta viimesijaiseen toimeentulotukeen ja perusoikeudesta sosiaaliturvaan ja ihmisarvoi-sen elämän turvaan.²³⁴

229 Valvira, 'Valviran ja aluehallintovirastojen tarkas-tuskäynnit vanhusten hoivakodeissa - samanlaiset ongelmat toistuivat monin paikoin' (18.3.2019) <https://www.valvira.fi/-/valviran-ja-aluehallintovi-rastojen-tarkastuskaynnit-vanhusten-hoivakodeis-sa-samanlaiset-ongelmat-toistuivat-monin-paikoin>.

230 Ihmisoikeuskeskus, Lausunto luonnoksesta halli-tuksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain 15 ja 20 §:n muuttamisesta sekä 20 §:n väliaikaisesta muuttamisesta IOK 46/2019-1 (2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/9361295/Hoitaja-mitoituslausunto%20valmis.pdf>, 5.

231 IOK 1/2019 (n 141), 25.

232 IOK/35/2019 (n 95), 13-14.

233 EOA, Kantelija jäi ilman lääkkeitä Kelan vali-tuslupahakemuksen johdosta EOAK/6213/2018 (9.12.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6213/2018>.

234 Ibid; EOA 2019 (n 118), 151, 236.

Lapsiköyhyys

LAV on kiinnittänyt toistuvasti huomiota suhteellisen lapsiköyhyyden kasvuun. LAV:n mukaan lapsiköyhyyden vähentäminen vaatii kokonaisvaltaista sosiaaliturvauudistusta, panostamista vanhempien koulutukseen ja työssäkäyntiin, asumismenojen tarkastelua sekä työssäkäynnin merkittävyyden lisäämistä. Myös varhaiskasvatuspalveluiden hinnalla, laadulla ja saatavuudella on merkitystä.²³⁵

LAV:n mukaan hallituksen köyhyyden vähentämistä tavoittelevassa sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen uudistuksessa tulee ottaa huomioon esimerkiksi se, että alaikäisiä koskevilla asiakasmaksuilla ei saa olla valtion tuloja lisäävää tavoitetta, eikä niitä saa edes välillisesti käyttää palvelujen käytön rajoittamisen välineenä. LAV on korostanut, että on olennaista varmistaa, että korkeat asiakasmaksut eivät heikennä hoidon saatavuutta tai viivästytä hoitoon pääsyä. Koska asiakasmaksut ohjaavat perheiden sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita koskevia päätöksiä, tulisi asiakasmaksujen olla kohtuullisia.²³⁶

IOV on suositellut lapsiköyhyyteen puuttumiseksi esimerkiksi sosiaali- ja työttömyysturvan leikkauksista lapsiperheille kasaantuvien vaikutusten kriittistä tarkastelua ja korjauskeinojen kehittämistä. Lisäksi kaikille tulisi taata riittävä toimeentulo nostamalla perusturvan tasoa.²³⁷

Lapsiperheiden palvelurakenteet

LAV on tuonut esille, että lapsiperheiden tukemisen yleisin ongelma on se, että perheiden palvelujen järjestäminen ja saatavuus vaihtelevat kunnittain. Erityisesti lapsiperheet, joissa jollain perheenjäsenellä on erityistarpeita, esimerkiksi vammaisuutta, sairautta tai käytöshäiriöitä, tarvitsevat tukipalveluja, jotka auttavat

heidän arkensa selviytymisessä.²³⁸

Sosiaali- ja terveystalouden rakennemuutos tulee vaikuttamaan myös lasten oikeuksiin. LAV:n mukaan esimerkiksi saattohoidon, palliatiivisen hoidon ja kivun hoidon kehittämishjelmassa tulee huomioida lapset erityisenä potilasryhmänä. Lapset ovat haavoittuva ryhmä niin lääketieteellisesti hyväksytyissä hoitomuodoissa kuin uskomushoidoissakin. Rakennemuutoksessa tulee siksi ottaa lapset huomioon erityisenä ryhmänä suojelun ja itsemääräämis-oikeuden näkökulmista.²³⁹

IOV on suositellut hallitukselle välittömiin toimiin ryhtymistä lastensuojelun ammattihenkilöstön määrän ja laadun varmistamiseksi. Lisäksi lastensuojelun viranomaisvalvontaa tulee kehittää ennakkolisemmaksi ja ennaltaehkäiseväksi reaktiivisuuden sijaan.²⁴⁰

Lapsen ja vanhempien oikeudet erotilanteissa ja perhevapaiden aikana

Lapsen asumisjärjestelyiden tulee LAV:n mukaan tukea lapsen kehitystä ja hyvinvointia. Vanhemmilla tulisi olla riittävästi tietoa erotilanteiden asumisjärjestelyistä ja niiden hyvistä ja huonoista puolista. LAV on todennut, että hallituskaudella tulisi tehdä konkreettisia toimia vuoroasuvien lasten ja heidän perheidensä tilanteen selkiyttämiseksi sekä tosiasiallisten esteiden poistamiseksi. Lisäksi lapsille on tarjottava vanhemmista riippumatonta tukea erotilanteessa ja tulee mahdollistaa lasten oikeus vaikuttaa niihin asioihin, jotka ovat merkityksellisiä heidän arjessaan. LAV on todennut, että Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen tulisi ohjeistaa lastenvalvojia ja perheneuvoloita kansallisesti.²⁴¹

Perhevapaaudistuksen osalta LAV on tuonut esille imetyksen mahdollistamisen

235 LAV 2020 (n 94), 32-33.

236 Ibid, 33.

237 IOV suosituksien (n 103), 1; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 14-15.

238 LAV 2020 (n 94), 36.

239 Ibid, 43-44.

240 IOV suosituksien (n 103), 1; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 14-15.

241 LAV 2020 (n 94), 35-36.

merkityksen, etävanhempien oikeudet perhevapaisiin, osa-aikaisen työn mahdollistamisen ja perhe-etuuksien korvaustason nostamisen.

Lasten ja nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut

EOA:n mukaan lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut ovat riittämättömiä. Palveluista puuttuu sopivat sijoituspaikat ja palvelut vaikeasti käytöshäiriöisille lapsille, eikä lastensuojelun ja lasten psykiatrisen hoidon palvelujärjestelmien yhteensovittaminen ole onnistunut.²⁴²

Päihhteet uhkaavat edelleen lasten ja nuorten hyvinvointia lasten itsensä ja aikuisten käyttäminä. LAV on todennut, että vanhempien päihdeidenkäyttö on merkittävä syy 26% huostaanotoista ja että erityisesti alaikäisten päihdepalvelut ovat huonosti saatavilla monissa kunnissa. Palvelujärjestelmän puutteet tulisikin välittömästi korjata. LAV on myös huomauttanut, että esimerkiksi päihdeongelmaisten raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palvelut eivät tällä hetkellä toteudu lainsäädännön edellyttämällä tavalla, ja palveluissa on suuria eroja eri kuntien välillä. Päihhteitä käyttävien raskaana olevien naisten HAL-poliklinikkamaksut tulisi poistaa. Lisäksi LAV on kiinnittänyt vakavaa huomiota huumekuolemien lisääntymiseen ja huumeiden saatavuuden helpottumiseen.²⁴³

IOV on suositellut hallitukselle riittävien mielenterveyspalveluiden takaamista lapsille ja nuorille koko maassa sekä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ohjaamista palvelujen piiriin.²⁴⁴

Puutteet lastensuojelussa ja sen jälkihoidossa

EOA on huomauttanut lastensuojelun ongelmista. Voimavarojen puute, pätevien sosiaalityöntekijöiden huono saatavuus, työntekijöiden

suuri vaihtuvuus ja valvonnan riittämättömyys heikentävät lastensuojelupalvelujen laatua. Lisäksi ongelmakohtia ovat sijaishuoltoapaikkojen määrä vaikeimmin hoidettaville lapsille sekä se, että lapsien sijaishuoltoapaikkoja muutetaan toistuvasti. EOA:n mukaan puutteita on myös asiakassuunnitelmien laatimisessa, sillä sijoitetun lapsen vanhemmille ei aina tehdä vanhemmuutta tukevaa asiakassuunnitelmaa. Asiakassuunnitelmat ovat merkittäviä sosiaalihuollon järjestämisessä, päätöksenteossa ja päätösten toimeenpanossa.²⁴⁵

Myös LAV on kiinnittänyt vakavaa huomiota epäkohtiin kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten suojelussa. LAV pitää erinomaisena vuonna 2019 hyväksyttyä lakia, jonka mukaan lastensuojelun jälkihuoltoa annetaan 25 ikävuoteen saakka. Jälkihuollon laatu ja sen sisältö vaativat kuitenkin kehittämistä. Myös laitoshoidon vakavat puutteet ja lasten kaltoinkohtelu laitoksissa vaatii välittömiä toimenpiteitä. Lainsäädännön uudistamisen, valvonnan lisäämisen ja tehostamisen sekä koulutuksen lisäksi tarvitaan lapsioikeusperusteisen lähestymistavan omaksuminen, asennemuutos sekä kulttuuriin juurtuneiden käytäntöjen radikaali muokkaus. LAV:n mukaan YK:n lapsen oikeuksien komitean kehoitus sopimusvaltioille taata kaikille laitoksissa eläville lapsille asianmukainen suojeleminen, mukaan lukien pääsy valitus- ja oikeussuojamekanismeihin, ei ole toteutunut riittävästi Suomessa.²⁴⁶

Lastensuojelun päätöksenteon uudistamisen tarve on noussut keskusteluun hallintolainkäyttöä koskevan lakiuudistuksen yhteydessä vuonna 2019. Nykyinen päätöksentekojärjestelmä ei edistä lapsen oikeuksia ja etua parhaalla tavalla, sillä asioiden käsittely hallinto-oikeudessa on hidasta, käsittelyajat ovat liian pitkiä, päätöksenteko jää etäälle lasten ja perheiden elämästä ja lapsen kuulemisessa on ollut puutteita. LAV onkin vaatinut päätöksentekojärjestelmän uudistamista.

242 EOA 2019 (n 118), 130.

243 LAV 2020 (n 94), 45-46.

244 IOV suositukset (n 103), 2; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 14-15.

245 EOA 2019 (n 118), 129-130.

246 LAV 2020 (n 94), 30-31.

EOA on huomauttanut, että aluehallintovirastoilla ei ole riittäviä toimivaltuuksia kotona tapahtuvaan perhehoidon valvontaan.²⁴⁷ LAV on muistuttanut apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuksista, joiden mukaan kunnat eivät ole valvoneet perhehoidossa olevien lasten kohtelua riittävästi. Vaikka perhehoidossa on ilmennyt epäkohtia, on sen valvonta vähäisempää, kun laitoshoidon valvonta.²⁴⁸

Sukuelinten silpominen

Tyttöjen sukuelinten silpominen on joko pahoinpitelynä tai törkeänä pahoinpitelynä rangaistava teko Suomessa.²⁴⁹ Eduskuntaan on vuonna 2019 edennyt kansalaisaloite, jossa ehdotettavaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen kieltämistä erityislainlailla.²⁵⁰ LAV on lausunnossaan kansalaisaloitteesta todennut, että oikeusministeriön tulee selvittää erillislain vaikutukset ennen lain säätämistä ja lain lisäksi tulee varmistaa muutenkin, että silpomista ei tosiasiallisesti tapahdu.²⁵¹

Eduskunta on vuonna 2020 ottanut ko. kansalaisaloitteen käsittelyyn. Lakivaliokunnan

mietinnön mukaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen rangaistavuutta on selkeytetävä. Selkeytykset tulee sisällyttää rikoslakiin erityislain sijaan, sillä vankeusuhkaiset rangaistussäännökset sijoitetaan Suomessa rikoslakiin. Valiokunta on myös selvittänyt poikien ei-lääketieteellistä ympärileikkausta koskevaa oikeustilaa ja käytäntöä kansalaisaloitteen käsittelyn yhteydessä. Valiokunnan mukaan myös ympärileikkauksiin liittyy sääntelytarpeita, joita on aiheellista selvittää ja arvioida tarkemmin.²⁵²

Suomessa on tehty poliisin tietojen mukaan useita silpomiseen liittyviä rikosilmoituksia vuosittain. Länsi-Suomen syyttäjävirasto on nostanut Suomen ensimmäisen silpomissyytteen, jota käsiteltiin Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa, jossa syyte hylättiin sillä perusteella, että vastaajan syyllisyydestä on jäänyt varteenotettava epäily.²⁵³

---

247 EOA 2019 (n 118), 129.

248 LAV 2020 (n 94), 31.

249 Ibid, 47.

250 Kansalaisaloite, KAA 1/2019, Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen (jätetty eduskunnalle 3.6.2019) https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasitelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/KAA_1+2019.aspx.

251 LAV 2020 (n 94), 47.

---

252 Lakivaliokunnan mietintö LaVM 6/2020 vp (viimeksi julkaistu 22.10.2020) https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/LaVM_6+2020.aspx; Eduskunta, 'Lakivaliokunnan mukaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen tulee säätää rikoslaissa rangaistavaksi nykyistä selkeämmin' (30.9.2020) <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Lakivaliokunta-silpominen-tulee-saataa-rikoslaissa-rangaistavaksi-.aspx>

253 Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltäminen, lausunto THL/1614/4.00.02/2019 (1.10.2019) https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/aineistot/Documents/KAA1_19_LaV_031019_THL_Koukkula.pdf; Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 25 §:n tarkoittama julkinen selosta, asiano: R 19/2942 (20.11.2019) <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-279185.pdf>; Varsinais-Suomen kärjäoikeuden ratkaisu on varmistettu 9.12.2020 Varsinais-Suomen kärjäoikeuden kirjaamosta puhelimitse lainvoimaiseksi.

Terveyspalveluissa esiintyviä puutteita

EOA on huomauttanut puutteista esimerkiksi hoitotarvikkeiden ja lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden jakelussa. Syynä tarvikkeiden ja apuvälineiden riittämättömyyteen EOA mainitsee taloudelliset syyt. Lisäksi EOA on todennut, että oikeuslääketieteellinen kuolemansyyntä selvittäminen viivästyy jatkuvasti jopa yli vuoteen, vaikka määräajaksi on säädetty kolme kuukautta. Kuolemansyyntä selvittämisen viivästyminen EOA on huomauttanut jo yli 10 vuoden ajan.²⁵⁴

---

254 EOA 2019 (n 118), 131.

Vammaisten henkilöiden oikeus sosiaaliturvaan sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin

EOA:n mukaan vammaisten henkilöiden palveluissa on esiintynyt puutteita. Esimerkiksi lainmukaisia palvelusuunnitelmia ja erityishuolto-ohjelmia ei aina laadita tai ne laaditaan puutteellisesti tai viiveellä. Myös palveluja koskeva päätöksenteko ja päätösten toimeenpano viivästyy usein aiheettomasti. Palvelujen saatavuudessa on kunnallisia eroja ja vammais- ja palveluja koskevat soveltamisohjeet saattavat rajoittaa palvelujen saamista. Lisäksi palvelujen kilpailutus voi vaarantaa vammaisten henkilöiden oikeuden yksilöllisten erityistarpeiden mukaisiin palveluihin.²⁵⁵

IOK:n mukaan henkilökohtaisen avun puute vankiloissa ja sairaaloissa lyhytaikaisen ja tahdonvastaisen hoidon aikana sekä esteelliset ympäristöt ovat johtaneet vammaisten henkilöiden halventavaan kohteluun ja lisääntyneisiin terveyttä koskeviin huolenaiheisiin.²⁵⁶

Sosiaaliturvalainsäädännön uudistuksissa on otettava huomioon, että erityisesti vammaiset henkilöt joutuvat maksamaan useita erilaisia asiakasmaksuja. Itse maksettavien palveluiden ja tarvikkeiden määrä on lisääntynyt, samalla kun niiden hinnat ovat nousseet. IOV on suositellut, että asiakasmaksujen ja omavastuuosuuksien kasaantuvat vaikutukset vammaisten henkilöiden sosioekonomiseen asemaan selvitetään, ja niiden haitallisia seurauksia vähennetään.²⁵⁷

---

255 Ibid, 130.

256 IOK/35/2019 (n 95), 14.

257 IOV suositukset (n 103), 2; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 18.

13 Vastuu ympäristöstä

Suomen perustuslain 20 § 1 momentin mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Vastuu ympäristöstä on siis julkisen vallan lisäksi myös kansalaisilla, yrityksillä ja muilla toimijoilla. Perustuslain 20 § 2 momentin mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.²⁵⁸

258 Perustuslaki (n 3), 20 §.

Ympäristölupa-asiat

KHO on käsitellyt Finnulp Oy:n Kuopioon Kallaveden rannalle suunnitellun uuden biotuotetehtaan ympäristölupa-asiaa.²⁵⁹ Biotuotetehtaan jätevedet oli tarkoitus laskea Kallaveteen, noin yhdeksän kilometrin päässä Kuopion keskustasta. KHO:n tuli arvioida tehtaan jätevesipäästöjen vaikutuksia vesistöön, Kallaveden vesimuodostuman ekologisen hyvän tilan saavuttamisen vaarantamista ja sitä, oliko ympäristölupamääräyksillä mahdollista ehkäistä Kallaveden pilaantumista.²⁶⁰

KHO kumosi Vaasan hallinto-oikeuden ja Itä-Suomen aluehallintoviraston päätökset ja hylkäsi ympäristölupahakemuksen. KHO perusteli päätöksensä sillä, että tapauksessa ei voitu osoittaa, ettei biotuotantotehtaan Kallaveteen lasketut jätevedet heikentäisi Kallaveden ekologista tilaa ympäristösuojelulain kieltämällä tavalla. KHO:n asiassa saama selvitys osoitti, että Kallaveden ekologinen tila tai ainakin yksi sen laatutekijöistä, kasviplankton, oli vaarassa heikentyä tyydyttävälle tasolle, jos vesistöön kohdistuva kuormitus lisääntyy.²⁶¹

259 Korkein hallinto-oikeus (KHO), Vuosikertomus 2019 (KHO 2019) https://www.kho.fi/material/attachments/kho/aineistoa/vuosikertomukset/UHFSqBj03/Vuosikertomus_2019_suomi.pdf, 19-24; KHO:2019:166 (19.12.2019) <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/vuosikirjapaatokset/1576670299837.html>.

260 Ibid, 19.

261 Ibid, 19-24; KHO:2019:166 (n 259).

14 Oikeusturva

Suomen perustuslain 21 § mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.²⁶²

Ikääntyneiden oikeusturva

EOA:n mukaan lisääntyneestä palvelujen tarpeesta huolimatta viranomainen ei aina tee päätöstä kotiin annettavien palvelujen lisäämisestä tai hoivan järjestämisestä vanhainkodissa tai palveluasumisyksikössä. Kun päätöstä ei tehdä, oikeus saattaa kunnan järjestämisvelvollisuuden laajuutta koskeva kysymys hallinto- tuomioistuimen tutkittavaksi ei toteudu. Myös omavalvontasuunnitelmien teossa on tärkeää, että toimintayksikön omavalvonnasta vastaava henkilö tuntee voimassa olevat lait, säädökset ja suositukset ja huomioi ne suunnitellessaan ja toteuttaessaan omavalvontaa, jotta asiakkaan oikeusturva toteutuu.²⁶³

²⁶² Perustuslaki (n 3), 21 §.

²⁶³ EOA 2019 (n 118), 129 ja 277.

IOV on suositellut hallituskaudelle 2019-2023, että ikääntyneiden oikeuksien edistämistä ja niiden toteutumisen valvontaa tulisi vahvistaa edelleen, samalla turvaten iäkkäiden henkilöiden oikeus arvokkaaseen elämään ja yhdenvertaisiin palveluihin.²⁶⁴

Lapsen oikeusturvakeinot

EOA on kiinnittänyt huomiota sijoitettujen lasten tiedollisiin oikeuksiin lastensuojelun palveluissa. EOA:n mukaan lapset eivät usein ole tietoisia omista oikeuksistaan eivätkä myöskään tiedä laitoksien ja sosiaalityöntekijöiden oikeuksista ja velvollisuuksista.²⁶⁵

Myös LAV on kiinnittänyt huomiota lasten oikeusturvakeinoin, ja on todennut, että lasten itsensä käytettävissä olevat oikeusturvakeinot ovat puutteelliset, eikä lapsia nähdä riittävästi oikeudellisina toimijoina. Lasten oikeusturvaa on parannettava lisäämällä lasten tietoisuutta oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista. Lisäksi oikeusturvakeinojen kattavuus ja saavutettavuus on varmistettava myös lapsille. LAV on maininnut perusopetukseen ja koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen liittyvät oikeusturvakeinot erityisenä kehittämiskohteena. Esimerkki hyvästä edistysaskeleesta on Eduskunnan oikeusasias-

²⁶⁴ IOV suositukset (n 103), 2; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 20-21.

²⁶⁵ EOA 2019, (n 118), 129.

miehen verkkosivu, jonka kautta lapset voivat itse tehdä kanteluita. Sivuille saapuneet kantelut, joista noin 70% ovat johtaneet toimenpiteisiin osoittavat, että tarve lasten saatavilla oleville oikeusturvakeinoille on suuri. Juuri sähköiset yhteydenottotavat ovat luontaisia nuorille, min-kä vuoksi näiden palvelujen saavutettavuudesta ja ymmärrettävyydestä tulee huolehtia. Lisäksi lapsille on mahdollistettava pääsy henkilökohtaiseen palveluun halutessaan.²⁶⁶

EOA on huomauttanut poliisille esitutinnan liian pitkästä kestosta alle 15-vuotiaita koskevissa tapauksissa, todeten, että esitutkinta tulisi suorittaa kiireellisesti.²⁶⁷ Rikosoikeusjärjestelmässä on LAV:n mukaan muitakin puutteita lasten ja nuorten osalta. Rikoksia tekeville nuorille tulee varmistaa mahdollisuus käyttää pitkäkestoisia palveluja systemaattisesti ja kehittää nuorisososiaalityön ja nuorisotyön palveluja heidän auttamisekseen. Lisäksi eri toimialojen tulee selkeyttää vastuunjakoaan ja parantaa työn koordinaatiota. LAV on myös todennut, että alaikäisten vankien asema tulee ratkaista muilla tavoin, kuin osoittamalla alaikäisiä tutkintavankeuteen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen samoihin tiloihin aikuisten kanssa. Myös IOK on todennut, että vain alaikäisille suunniteltuja vankilatiloja ei ole, huolimatta siitä, että aikuisia ja alaikäisiä vankeja ei tulisi vankeuslain mukaan²⁶⁸ koskaan sijoittaa samoille osastoille.²⁶⁹

LAV on kiinnittänyt huomiota pakolais- ja turvapaikanhakija-asemassa olevien lasten ja nuorten oikeusturvaan sekä oikeuksien toteutumiseen. Esimerkiksi lasten säilöönnotto turvapaikkaprosessissa on ongelmallista, sillä lapsia voidaan pitää säilössä vanhempiensa kanssa pitkiäkin aikoja. LAV:n mukaan tämä epäkohta tulisi korjata.²⁷⁰ YVV:n mukaan ongelmallista on myös äitien ja lasten erottaminen turvapaikan-

hakuprosessin aikana siitä syystä, että sopivia säilöönnottopaikkoja ei ole ollut saatavilla.²⁷¹

Oikeuslaitosten toiminnassa esiintyvät puutteet

Suomessa pitkään jatkunut ongelma, oikeudenkäyntien viivästyminen, ei ole muutamista tilannetta parantaneista lakimuutoksista huolimatta edelleenkään korjautunut. Oikeudenkäyntien viivästyminen voi olla erityisen vakava ongelma kiireellistä käsittelyä vaativissa asioissa. EOA on huomannut, ettei nykyistä rikosprosessia ja muutoksenhakujärjestelmää ole luotu lisääntyvien poikkeuksellisten laajojen juttukokonaisuuksien käsittelemiseksi. Koko rikosprosessiketjun aliresursointi vaikuttaa rikosasioiden käsittelyn viivästyamiseen. Oikeudenkäynnin viivästyminen lisäksi myös oikeudenkäynnin kustannukset ja maksut voivat estää oikeusturvan toteutumista.²⁷²

EOA on todennut, että alkuvuodesta 2020 toimintansa aloittanut Tuomioistuinvirasto on parantanut tuomioistuinten rakenteellista riippumattomuutta oikeusministeriöstä. Riippumattomuudessa on kuitenkin puutteita määräaikaisten tuomareiden suuren määrän vuoksi, ja koska kunnanvaltuustot valitsevat käräjäoikeuksien lautamiehet poliittisten kiintiöiden perusteella.²⁷³

Perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittäminen

EOA:n mukaan perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittämisen säädöspohja on vajavainen. Oikeudenkäynnin keston ja käsittelyn viivästyksen osalta on mahdollisuus hyvityskorvaukseen, mutta vahingonkorvauslain aineelliseen muuttamiseen julkisen vallan vahingonkorvausvelvollisuudesta perus- ja ihmisoikeusloukkauksissa ei olla ryhdytty.²⁷⁴

266 LAV 2020 (n 94), 48.

267 EOA 2019 (n 118), 175-176.

268 Vankeuslaki 23.9.2005/767, 5 luku 2 § <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

269 IOK/35/2019 (n 95), 15-16.

270 LAV 2020 (n 94), 22 ja 50.

271 YVV 2019 (n 98), 51-52.

272 EOA 2019 (n 118), 132.

273 Ibid, 132.

274 Ibid.

Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien henkilöiden oikeusturva

Turvapaikanhakijoiden oikeusturvan toteutumisessa on puutteita. EOA on antanut useita huomautuksia Maahanmuuttovirastolle asioiden käsittelyn lainvastaisesta viivästyisestä, mutta käsittelyaikatilanne jatkuu edelleen huonona. Maahanmuuttovirasto ei ole pystynyt noudattamaan ulkomaalaislaissa säädettyjä määräaikoja turvapaikkahakemusten ja perhesiteeseen perustuvien tai työperäisien oleskelulupahakemusten käsittelyssä.²⁷⁵

Turvapaikanhakijoiden oikeusavun rajoittaminen vuonna 2016 on johtanut siihen, että moni turvapaikanhakija ei saa oikeusapua käsittelyn ensi vaiheessa lainkaan. Oikeusavun puute voi johtaa oikeusturvaongelmiin sekä vaikeuttaa asian selvittämistä myös muutoksenhakuvaiheessa. Säilöön otetut ulkomaalaiset ovat usein epätietoisia oikeuksistaan ja omasta tilanteestaan oikeudellisen neuvonnan puutteen vuoksi.²⁷⁶

Myös YVV on jo useiden vuosien ajan tuonut esille ongelmia turvapaikanhakijoiden ja paperittomien henkilöiden oikeusturvassa. Turvapaikkaprosessin kehittämisen lisäksi YVV on esittänyt yhdeksi ratkaisuvaihtoehdoksi kielteisten turvapaikkapäätösten saaneiden oleskelun laillistamisen edistämistä tarvittavin lainmuutoksina.²⁷⁷

Myös IOK on kiinnittänyt huomiota turvapaikanhakijoiden oikeusturvan toteutumisen puutteisiin. Suurimmiksi puutteiksi IOK on maininnut muun muassa tiedon puutteen oikeusavusta, ilmaisen oikeusavun tarjoamisen liian tiukat kriteerit, lyhyet muutoksenhakuajat sekä se, että humanitaarisen suojelun perusteella annetun oleskelun mahdollisuus on poistettu.²⁷⁸ IOV on suosittelut vuonna 2018 ja edelleen hallituskaudelle 2019-2023, että turvapaikanhaki-

joiden oikeussuoja palautetaan muun muassa valitusaikojen ja oikeusavun saamisen osalta vuoden 2016 ulkomaalaislain muutoksia edeltäneeseen muotoon.²⁷⁹

Vammaisten henkilöiden oikeusturva

EOA:n on laillisuusvalvonnassaan huomannut, että yleisimmät vammaisten henkilöiden oikeusturvaan liittyvät puutteet ovat palveluita tai etuuksia koskevien hakemusten käsittelyn viivästyminen ja viranomaisen päätöksentekovelvollisuuden laiminlyönti. EOA on esimerkiksi todennut, että vammaispalveluihin liittyvät päätökset tulee tehdä viipymättä heti, kun asiaan liittyvät selvitykset on saatu.²⁸⁰ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen (AOA) sijainen on myös korostanut, että sosiaalihuoltoon liittyvä päätös on tehtävä riittävän ajoissa ennen edellisen päätöksen voimassaoloajan päättymistä, jotta asiakkaan tuensaanti ei keskeydy aiheettomasti.²⁸¹ EOA on huomauttanut²⁸², että hyvä hallinto edellyttää asianmukaista vastausta viranomaisille osoitettuihin asiallisiin tiedusteluihin ilman aiheetonta viivytystä. Lisäksi kunnan tai palveluntuottajan kirjallinen vastaus yhteydenottoihin ja muistutuksiin tulee antaa kohtuullisessa ajassa.²⁸³

Useat EOA:n ratkaisut ovat liittyneet palvelusuunnitelmien oikeusturvaongelmiin. Yksilöllisen palvelusuunnitelman merkitys silloin, kuin vammaisen henkilö ja viranomainen ovat erimielisiä vammaispalveluiden tai sosiaalihuoltolain palvelujen toteuttamistavoista, on erityisen tärkeä. Palvelusuunnitelmasta tulee

279 IOV suositukset (n 103), 1; IOV suositusten tausta-aineisto (n 103), 6.

280 EOA, Omaishoidontuen jatkopäätöksen käsittely ja viipyminen EOAK/1030/2018 (9.4.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1030/2018>.

281 EOA 2019 (n 118), 69.

282 EOA, Perusturvakuntayhtymä Karviaisen vammaispalvelujen toiminta EOAK/1283/2018 (5.2.2019) <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1283/2018>.

283 EOA 2019 (n 118), 70.

275 Ibid, 131, 226-228.

276 Ibid, 130.

277 YVV 2019 (n 98), 38-40.

278 IOK/35/2019 (n 95), 11-12.

ilmetä asiakkaan ja viranomaisen mahdolliset poikkeavat näkemykset, jotta asiakkaan eriävä näkemys ilmenee muutoksenhaussa. Palvelusuunnitelmat tulee laatia viivytyksettä. EOA on pitänyt lapsen puolitoista vuotta kestänyttä palvelusuunnitelman laatimisaikaa lainvastaisena. Tapauksessa palvelusuunnitelmaa ei ollut laadittu viivytyksettä siitä huolimatta, että kantelija oli useasti pyytänyt suunnitelman laatimista.²⁸⁴

EOA on katsonut kolmessa ratkaisussaan, että Kelan olisi pitänyt tehdä kantelijan suora hankintavaatimukseen tulkkausasioissa muutoksenhakukelpoinen päätös. Kela oli katsonut, että tulkkauspalvelujen käyttäjän suorahankintaa koskevan vaatimuksen käsittely oli tosiasiallista hallintotoimintaa, eikä siitä siten tarvinnut antaa valituskelpoista päätöstä. EOA:n mukaan päätös on kuitenkin käyttäjän oikeutta sillä tavoin koskeva asia, että se tulee voida saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi perustuslain 21 §:n edellyttämällä tavalla. Oikeusturvan toteuttamiseksi palvelujen käyttäjillä tulisi olla mahdollisuus valittaa, jos palvelun käyttäjä katsoo tulkkauspalvelun yksilöllisen järjestämisen olevan tarpeellista erityistarpeidensa vuoksi, eikä suorahankinnassa valitut palveluntuottajat ole hänen tarpeidensa näkökulmasta sopivia.²⁸⁵

Tullin ja rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden oikeusturva

AOA on kommentoinut tullin toimintatapoja hyvän hallinnon takeiden näkökulmasta. Tullin päätösten perustelut ovat olleet puutteellisia joissakin päätöksissä, eikä oikeutta tulla kuuluksi ole aina mahdollistettu. Päätöksen perustelujen puuttuminen on vaikeuttanut muutoksenhakua ja asian saattamista tuomioistuimen ratkaistavaksi. AOA:n mukaan myös Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten oikeudellisessa osaamisessa on puutteita, mikä voi johtaa vankien oikeusturvan loukkaamiseen.²⁸⁶

---

284 Ibid.

285 Ibid, 74.

286 Ibid, 187-189, 208-211.

Resurssipula perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen esteenä

EOA on ratkaisuisaan todennut, että maahanmuuttoviraston resurssipula on useassa tapauksessa johtanut käsittelyaikojen liialliseen viivästymiseen.²⁸⁷ Myös OKA on puuttunut viranomaisten resurssipulaan yhtenä syynä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisen ongelmiin. OKA:n mukaan erityisen ongelmallisia ovat ne tilanteet, joissa tarpeellista ja perusoikeuksia edistävää lainsäädäntöä säädetään niin, että sen täytäntöönpanoon ei varata riittäviä ja realistisia resursseja. Resurssien puuttuminen johtaa pahimmillaan jopa siihen, että laillisuusvalvojien on todettava lakia rikotun. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon toteuttamisessa ja valvonnassa on kuormitusta ja ongelmia, jotka vain lisääntyvät, jos lainsäädäntöä uudistetaan varmistamatta resurssien riittävyyttä. Näin ollen OKA on todennut, että pyrkimyksen edistää perusoikeuksia ei tulisi johtaa niin sanottuun "toivomuslainsäädäntöön", jonka tavoitteet ovat erinomaiset, mutta tosialliset toteuttamiskeinot riittämättömät.²⁸⁸

---

287 Ibid, 226-228.

288 OKA 2019 (n 126), 78-82.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi

Lainsäädännön arviointineuvosto (LAN) antaa lausuntoja hallituksen esitysluonnoksista. LAN on todennut vuosikatsauksessaan 2019, että perusoikeusvaikutusten arvioinnissa on ollut puutteita, sillä perus- ja ihmisoikeuksia tarkastellaan usein vain lainsäädännön tasolla sen sijaan, että käsiteltäisiin perusoikeuksien toteutumista yhteiskunnassa tai uudistuksen vaikutuksia ihmisten ja yritysten arjessa. Puutteita on ollut myös erilaisten sidosryhmien ja yhteiskunnallisten ryhmien kuulemisessa lainvalmistelussa. Valtioneuvoston eduskunnalle antamissa U-kirjelmässä tarkastellaan vain harvoin ihmisoikeusvaikutuksia, sukupuoli-, sosiaali- ja terveysvaikutuksia, vaikutuksia turvallisuuteen sekä vaikutuksia työelämään ja työllisyyteen. Lainvalmistelutoiminnan kehittämiseen LAN on suositellut lainsäädäntöhankkeiden suunnitelmallisuuden parantamista, jotta säädöshankkeita ei tarvitse tehdä liian kiireellisesti.²⁸⁹

OKA on todennut, että lainsäädännön ja päätöksenteon lapsivaikutusten arviointi on hajanaista, satunnaista, niukkaa sekä sisällöllisesti ja metodisesti puutteellista. Lisäksi arvioinneista puuttuu arkeen asti ulottuva, konkreettinen näkökulma. Tärkeää lapsivaikutusten arvioinnin ja arviointitiedon hyödyntämisen parantamiseksi on poliittinen sitoutuminen hyvään lainvalmistelutapaan ja systemaattinen ote tietoon perustuvan päätöksenteon sekä monipuolisen arviointiosaamisen vahvistamiseksi. OKA:n mukaan kunnat toteuttavat lapsivaikutusten arviointia

paremmin kuin valtio, mutta kunnillakin on parannettavaa arvioinnin järjestelmällisyydessä.²⁹⁰

Myös LAV on vuosikirjassaan 2020 nostanut esiin tarve lapsen edun määrittelyn ja lapsivaikutusten arvioinnin täysimittaisen käyttöönoton. Vaikka menetelmiä päätösten lapsivaikutusten arviointiin onkin, ei niitä toteuteta täysimittaisesti yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Puutteet lapsen edun ja lapsivaikutusten arvioinnissa voivat johtaa ylimalkaisiin perusteluihin siitä, että lapsivaikutuksia ei ole, tai tietopohjaisen ja monipuolisen arvioinnin puuttumiseen, jos lapsivaikutuksia arvioidaan olevan. LAV on todennut, että lapsivaikutusten arviointia on tehtävä niin lainvalmistelussa kuin muissakin hallitusohjelman mukaisissa toimitissa, jotta tehdyt päätökset eivät johda lasten suoraan tai välilliseen syrjintään.²⁹¹

IOV on antanut suosituksia perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista. IOV:n mukaan Lainsäädännön, erilaisten viranomaishankkeiden sekä valtion ja kuntien tulo- ja menoarvioiden perus- ja ihmisoikeusvaikutusten etukäteisarviointia tulee tehostaa ja kielteisten vaikutusten kasaantumiseen pitää kiinnittää erityistä huomioita. Myös lainsäädännön arviointineuvoston toiminnassa tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota perus- ja ihmisoikeuskysymyksiin.²⁹²

290 OKA, 'Tiedämmekö sittenkään kuinka lapsiystävällinen Suomi on ja kuinka hyvin lapsen oikeudet toteutuvat' (4.6.2019) <https://www.okv.fi/fi/tiedotteet-ja-puheenvuorot/513/tiedammeko-sitentaan-kuinka-lapsiystavallinen-suomi-ja-kuinka-hyvin-lapsen-oikeudet-toteutuvat/>.

291 LAV 2020 (n 94), 6.

292 IOV suositukset (n 103), 1; IOV suosituksien tausta-aineisto (n 103), 7-9.

289 Lainsäädännön arviointineuvosto (LAN), Vuosikatsaus 2019, Valtioneuvoston kanslian julkaisu 2020:3 (LAN 2019) https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162143/VNK_2020_3.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 22, 25 ja 30.

Kansainvälisten sopimusvalvontaelinten ratkaisuja ja suosituksia Suomelle

Euroopan neuvosto (EN)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT)

- EIT on antanut Suomea koskevan ratkaisun tapauksessa *SA-Capital Oy v. Suomi* 14.5.2019. Tapauksessa oli kyse KHO:n ratkaisuun päätyneestä prosessista asfalttikartelliasiaassa. EIT:n mukaan asiassa oli esitetty riittävä määrä todisteita SA-Capital Oy:n osallisuudesta kartelliin, ja asian käsittely KHO:ssa oli kokonaisuutena arvioituna ollut oikeudenmukaista. Näin ollen EIT katsoi, että asiassa ei ollut rikottu EIS:n artiklaa 6, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.²⁹³
- EIT on antanut Suomea koskevan ratkaisun tapauksessa *N.A. v. Suomi* 14.11.2019. EIT katsoi, että Suomen viranomaiset olivat tietoisia, tai heidän olisi tullut olla tietoisia seikoista, jotka viittasivat siihen, että turvapaikanhakijan palauttaminen Irakiin saattaisi altistaa hänet hengenvaaraan tai vaaraan tulla kohdelluksi kaltoin. EIT:n

²⁹³ *SA-Capital Oy v. Suomi* (hakemusnum. 5556/10), Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (14.2.2019, tuomio lainvoimaiseksi 14.5.2019) <https://hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22fulltext%22:%5B%22sa-capital%20oy%20v.%20finland%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-18-9791%22%5D%7D>].

mukaan Suomen viranomaisten tekemä arviointi näistä seikoista ei vastannut laadultaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 ja 3 artiklan vaatimuksia. Näin ollen Suomen katsottiin rikkoneen EIS:n artikloja 2, oikeus elämään, ja 3, kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kielto.²⁹⁴

Suomi on syyskuussa 2020 pyytänyt EIT:ltä sen säännön 80²⁹⁵ nojalla ratkaisun uudelleen tarkastelua kansallisen syyteharkinnan vuoksi.²⁹⁶ Valtionsyyttäjä on lokakuussa 2020 nostanut asiassa syytteet törkeästä petoksesta ja törkeästä väärinlyksestä. Syytettyinä ovat EIT:lle valituksen tehnyt nainen ja tämän lähipiiriin kuuluva henkilö. Syytteiden mukaan EIT:lle annetut tiedot turvapaikanhakijan kuolemasta Irakiin palauttamisen jälkeen olivat totuudenvastaisia ja asiaa koskevat kirjalliset

²⁹⁴ *N.A. v. Suomi* (hakemusnum. 25244/18), Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (14.10.2019, tuomio lainvoimaiseksi 14.2.2020) <https://hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22fulltext%22:%5B%22N.A.%20v.%20finland%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-198465%22%5D%7D>].

²⁹⁵ Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Tuomioistuinten säännöt, sääntö 80 https://www.echr.coe.int/documents/rules_court_eng.pdf.

²⁹⁶ Yle, 'Oikeus on vanginnut irakilaismiehen huijauskuoleman tutkinnassa tyttären ja väyn - Molempia epäillään törkeistä petoksista' (8.5.2020) <https://yle.fi/uutiset/3-11342095>.

todisteet väärennettyjä. Naista vastaan on nostettu syyte myös perättömästä lausumasta viranomaismenettelyssä. Tämä syyte koskee epäilystä väärien tietojen antamisesta vuoden 2015 turvapaikkakuulustelussa.²⁹⁷

Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea (ESRC)

- ESRC on 22.1.2019 antanut ratkaisun järjestökantelussa ATTAC ry, Globaali sosiaalityö ry ja Maan Ystävät ry v. Suomi (nro 163/2018). Valitus koski EU:n ja Kanadan välisen vapaakauppasopimuksen (CETA) neuvotteluprosessin vaikutuksia Euroopan sosiaalisen peruskirjan takaamille oikeuksille Suomessa. Komitea katsoi ratkaisussaan, ettei sillä ollut toimivaltaa tutkia sopimusneuvotteluja, eikä ennakoivasti sopimuksen vaikutuksia sopimusta toimeenpanevaan kansalliseen lainsäädäntöön tai sen perusteella tehtyihin toimiin. Näin ollen komitea päätti, että se ei ota kantelua tutkittavaksi.²⁹⁸
- ESCR on tarkastellut aiemmin antamiensa järjestökanteluratkaisuiden täytäntöönpanoa Suomessa. Euroopan neuvoston ministerikomitea uudisti vuonna 2014 Euroopan sosiaalisen peruskirjan määräaikaisraportointia niin, että sosiaalisten oikeuksien komitea tutkii sitä, miten komitean aikaisemmin antamia ratkaisuja on pantu täytäntöön. Suomen osalta tammikuussa 2019 oli tarkasteltavana viisi aiemmin annettua kanteluratkaisua. ESCR on ollut tyytymätön ratkaisujen täytäntöönpanon hitauteen ja todennut täytäntöönpanon riittämättömäksi. Komitea totesi kaikkien osalta, että täytäntöönpanotoimet ovat edelleen kesken ja hallituksen tulee toimittaa lisätietoa lokakuussa 2019.²⁹⁹
- ESRC on julkaissut 24.3.2020 vuoden 2019 vuosiraporttinsa. Raportin teemana oli Euroopan sosiaalisen peruskirjan lapsia, perheitä ja maahanmuuttajia käsittelevät artiklat. Raportin kohdeajankohta oli vuosien 2014 ja 2017 välinen aika. Suomen osalta kahden peruskirjan kohdan ei katsottu täyttäneen vaatimuksia (8 § 2 ja 27 § 3). Komitea katsoi, että laki ei mahdollista raskauden tai muiden perhesyiden vuoksi laittomasti irtisanotun henkilön työsuhteen palauttamista voitetun oikeuskäsittelynkään jälkeen. Kahden kohdan kohdalta komitea vaati lisätietoa voidakseen tehdä ratkaisunsa (7 § 10 ja 19 § 1). Nämä liittyivät lasten suojeluun seksuaaliselta hyväksikäytöltä sekä rasismiin, vihapuheen ja muukalaisvihan vastaisten toimien riittämättömyyttä, mm. julkisen keskustelun osalta. Suomen katsottiin täyttäneen vaatimukset 26 kohdan osalta.³⁰⁰

297 Syyttäjälaitos, 'Syytteet nostettu EIT:n langetta-vaan tuomioon liittyvässä asiassa' (23.10.2020) <https://syyttajalaitos.fi/-/syytteet-nostettu-eit-n-langettavaan-tuomioon-liittyvassa-asiassa>.

298 IOK, 'EN: Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea jätti tutkimatta CETA-neuvotteluja koskeneen valituksen' (4.2.2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=7424733>; Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, Decision on Admissibility and on Immediate Measures (22.1.2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/@Bin/7424831/cc-163-2018-dadmissandimmed-en.pdf>.

299 IOK, 'EN: Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea tyytymätön järjestökanteluratkaisujen täytäntöönpanon hitauteen Suomessa' (29.1.2019) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=7412163>.

300 IOK, 'EN: Sosiaalisten oikeuksien komitea julkaisi 2019 vuosiraporttinsa' (25.4.2020) <https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/?x5822114=8999352>; Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea, Conclusions 2019 Finland (maaliskuussa 2020) <https://rm.coe.int/rapport-fin-en/16809cfbae>.

Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (GRETA)

- GRETA on julkaissut 5.6.2019 toisen Suomea koskevan raporttinsa. GRETA arvioi raportissa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen täytäntöönpanoa Suomessa. GRETA kehottaa mm. hyväksymään kansallisen ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman ja/tai strategian, kehittämään ja ylläpitämään kokonaisvaltaista tiedonkeruujärjestelmää sekä lisäämään toimia lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan ehkäisemiseksi. Lisäksi GRETA kehottaa ryhtymään erilaisiin toimenpiteisiin uhrien tunnistamiseksi ja auttamiseksi, ohjeistamaan poliisi- ja rajaviranomaisia uhrien toipumis- ja harkinta-ajan noudattamisesta, varmistamaan rikosvahinkolain soveltamisen kaikkiin uhriin sekä ryhtymään lisätoimenpiteisiin rankaisemattomuuteen liittyen.³⁰¹

Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO)

- Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO) on antanut 2.9.2019 Suomea koskevan raportin, jossa se arvioi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimus) täytäntöönpanoa Suomessa. Raportti on GREVIO:n

ensimmäinen Suomea koskeva raportti, joka seuraa GREVIO:n maavierailua Suomeen syksyllä 2018. GREVIO nostaa esiin muun muassa ammattilaisten kouluttamiseen sekä lasten asemaan ja oleskeluluvan myöntämiseen liittyvät kysymykset. Muina teemoina GREVIO mainitsee sukupuolituneen näkökulman vahvistamisen, syrjinnänkiellon noudattamisen ja uhrikeskeisen näkökulman yleissopimuksen täytäntöönpanossa. GREVIO:n mukaan tulee varmistaa riittävät resurssit naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiselle työlle ja tukea järjestöjä työssään sekä ryhtyä toimenpiteisiin muun muassa tiedon keräämiseksi ja uhrien tukemisen varmistamiseksi.³⁰²

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI)

- ECRI on julkaissut 10.9.2019 Suomea koskevan viidennen raporttinsa. ECRI on esittänyt Suomelle 20 suositusta rasismien ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi.³⁰³ ECRI on suosittanut muun muassa yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan muuttamista siten, että siihen sisältyisi oikeus tutkia yksittäisiä, väitettyä työelämän syrjintää koskevia tapauksia ja oikeus nostaa kanteita tuomioistuimessa omasta aloitteestaan. Vihapuheen ja viharikosten osalta ECRI on suositellut esimerkiksi kattavan tiedonkeruujärjestelmän luomista koskien

---

301 IOK, 'EN: raportti ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta Suomessa' (5.6.2019) <https://www.ihmis-oikeuskeskus.fi/?x5822114=7843776>; Euroopan neuvoston ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmä (GRETA), Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Finland GRETA(2019)06 (5.6.2019) <https://rm.coe.int/report-concerning-the-implementation-of-the-council-of-europe-convention/168094c77b>.

---

302 IOK, 'Euroopan neuvosto tarkastelee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa Suomessa' (3.9.2020) <https://www.ihmis-oikeuskeskus.fi/?x5822114=8178536>; Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmä (GREVIO), Baseline Evaluation Report Finland, Istanbul Convention GREVIO/Inf(2019)9 (2.9.2019) <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>.

303 Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI), Suomea koskeva raportti (viides raportointikierron) CRI(2019)38 (10.9.2019) <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>.

rasistisia ja homo/transfobisia vihapuhe- ja viharikostapauksia sekä kattavan strategian laatimista rasistisen ja homo-/transfobisen vihapuheongelman ratkaisemiseksi. ECRI on toistanut suosituksensa poliisista ja syyttäjäviranomaisista riippumattoman elimen perustamiseksi tutkimaan väitetyjä rotusyrjintätapauksia sekä poliisin väärinkäytöstapauksia.³⁰⁴

Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoo-antava komitea

- Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoo-antava komitea on julkaissut 31.10.2019 Suomea koskevan raportin. Komitea on nostanut esiin useita teemoja, joista se antoi välittömiä toimenpiteitä edellyttäviä suosituksia sekä pidemmällä aikavälillä toteutettavia kehitysehdotuksia.³⁰⁵ Välttämättömiä toimenpiteitä edellyttävät suositukset olivat viharikoksia käsittelevien lainvalvontatahojen resurssien ja koulutuksen lisääminen, kulttuurienvälisen vuoropuhelun rahoituksen uudistaminen, Saamelaiskäräjien vaaliluettelon kehittäminen, Saamelaiskäräjien osallistumisoikeuksien vahvistaminen ja kaksikielisyyden turvaaminen. Muut suositukset koskivat muun muassa karjalankielisten kanssa käytävää vuoropuhelua, ruotsin- ja saamenkielisiä

sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja sekä romani- ja karjalankielen äidinkielenopetusta.³⁰⁶

Yhdistyneet kansakunnat (YK)

- YK:n ihmisoikeuskomitea on julkaissut 1.2.2019 kaksi Suomea koskevaa ratkaisua. Ratkaisuissa on kyse KHO:n 30.9.2015 antamien päätösten myötä saamelaiskäräjien vaaliluettelon hyväksymisen edellytyksiä koskevista valitusasioista. Ratkaisuissa todetaan Suomen loukanneen kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklaa luettuna erikseen tai yhdessä 27 artiklan kanssa. Komitea on suositellut arvioimaan uudelleen saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:n, jotta edellytykset äänioikeudelle saamelaiskäräjien vaaleissa määritellään ja niitä sovelletaan kunnioittaen saamelaisten oikeutta käyttää sisäistä itsemääräämisoikeuttaan yleissopimuksen 25 ja 27 artiklan mukaisesti. Lisäksi komitea suosittelee toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet estääkseen vastaavat oikeudenloukkaukset jatkossa.³⁰⁷

304 IOK, 'Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastaiselta komissiolta suosituksia Suomelle' (16.9.2019) <https://www.ihmisoiikeuskeskus.fi/?x5822114=8231399>; Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI), Suomea koskeva raportti (viides raportointikierrös) CRI(2019)38 (10.9.2019) <https://rm.coe.int/fifth-report-on-finland-finnish-translation-/1680972fa8>.

305 Euroopan neuvoston vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoo-antava komitea, Suomea käsittelevä viides raportti ACFC/OP/V(2019)001 (31.10.2019) <https://1586428.168.directo.fi/@Bin/f78a1fc-5c36b8cf8f87f9b4bb2247f15/1603178220/application/pdf/8415373/5th%20OP%20Finland%20EN.docx.pdf>.

306 IOK, 'EN - Suomen kehitettävä kaksikielisyytään ja yhteistyötään saamelaisten kanssa' (31.10.2019) <https://www.ihmisoiikeuskeskus.fi/?x5822114=8415196>.

307 IOK, 'YK:n ihmisoikeuskomitealta kaksi ratkaisua saamelaiskäräjien vaaliluettelon hyväksymistä koskevassa asiassa' (4.2.2019) <https://www.ihmisoiikeuskeskus.fi/?x5822114=7424833>; YK:n ihmisoikeuskomitea, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2668/2015 CCPR/C/124/D/2668/2015 (1.2.2019) https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/FIN/CCPR_C_124_D_2668_2015_28169_E.pdf; YK:n ihmisoikeuskomitea, Views adopted by the Committee under article 5(4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 2950/2017 CCPR/C/124/D/2950/2017 (1.2.2019) https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CCPR/Shared%20Documents/FIN/CCPR_C_124_D_2950_2017_28170_E.pdf.

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi